

په افغانستان کې د امر بالمعروف او نهي عن المنکر قانون د تطبيق، تنفيذ او اغيزو په اړه راپور

د مطالبو لړلیک

- ۲ د دې راپور او د چمتو کیدو د څرنگوالي په اړه
- ۲ د راپور لنډیز
- ۴ د قانون سیاسي شالید
- ۵ د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون محتویات (د جزیاتو لپاره ضمیمه وگورئ)
- ۶ د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون تبلیغ، تطبیق او اجرا
- ۶ د هیواد په کچه د امر بالمعروف او نهی عن المنکر وزارت تبلیغات
- ۷ د امر بالمعروف او نهی عن المنکر ولایتي تطبیقي کمیټې
- په ۲۸ ولایتونو کې درې زره درې سوه (۳،۳۰۰) محتسبین: د پوهاوي لورولو، د تطبیق بهیر څارنې، توقیف او معلوماتو رسولو له لارې قانون تنفیذوي
- ۸ د امر بالمعروف او نهی عن المنکر محتسبینو روزنه
- ۹ د اطاعت څارنه
- ۱۰ توقیف
- ۱۰ د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون د خپراوي لپاره د اطلاع رسونې فعالیتونه
- ۱۱ خپل سري پلي کول او د ټولني او کورني د غړو لخوا پلي کول - د ځان تنظيم لپاره یوه سرچینه
- ۱۲ د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون اغېزې
- ۱۲ پر بشري چارو اغېزې
- ۱۳ پر بیلابیلو سکتورونو د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون ټولنیزې-اقتصادي اغېزې
- ۱۴ پر روغتيايي سکتور اغېزې
- ۱۴ پر تعلیمي سکتور اغېزې - محتسبین د نجونو پر زده کړو د بندیزونو دا قانون تطبیقوي
- ۱۵ د ښځو پر کاروبارونو اغېزې
- ۱۶ پراخي ټولنيزې اقتصادي اغېزې - نایان، عکاسان، خیاطان، د ودونو تالارونه او تفریحی ځایونه
- ۱۷ د ښځو او نجونو پر وضعیت اغېزې: د ملګرو ملتونو د ښځو د درې میاشتني سروې گانو مشاهدې
- ۱۷ پر رسنیو د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون اغېزې
- ۱۹ **حقوقی ملبانه (ضمیمه)**
- ۱۹ د افغانستان واکمن چارواکي قوانین او فرمانونه څه ډول جوړوي
- ۲۰ د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون جوړښت او محتویات

د دې راپور او د چمتو کیدو د څرنگوالي په اړه

دا راپور د ۲۰۲۵ کال د مارچ تر ۳۱ مې نېټې پورې په افغانستان کې د "امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون" د تطبیق، اجرا او اغیزو لنډه کتنه وړاندې کوي. دا قانون د ۲۰۲۴ کال د اګسټ په ۲۱ مه نېټه د افغانستان د واکمنو چارواکو لخوا خپور شوی و. دا راپور د افغانستان لپاره د ملګرو ملتونو د مرستندویه پلاوي (یوناما) د بې پرې او ورځنیو څارنو او مشاهداتو پر بنسټ چمتو شوی چې د ملګرو ملتونو د امنیت شورا لخوا د یوناما د ماموریت سره سم د سیاسي، امنیتي، ټولنیزو او اقتصادي پرمختګونو او د مدني، سیاسي، ټولنیزو، اقتصادي او کلتوري حقونو په اړه د څارنې او راپور ورکولو لپاره په ټول افغانستان کې ترسره شوي دي.^۱

په دې راپور کې ورکړل شوي معلومات له بېلابېلو سرچینو څخه راټول شوي دي، چې په کې د یوناما د ساحوي دفترانو منظم راپورونه، د افغانستان له واکمنو چارواکو سره لیدنې، د واکمنو چارواکو رسمي څرګندونې، د نورو همکارو شریکانو څرګندونې او رسنیزې اعلاميې، رسنیز راپورونه، او همدارنګه د ملګرو ملتونو د ادارو، صندوقونو او پروګرامونو، او نور شریک بنسټونه لکه نړیوال بانک او په بشردوستانه فعالیتونو کې د جنسیت او په افغانستان کې د بشردوستانه فعالیتونو د کاري ډلې سروې ګانې شاملې دي.

د راپور لنډيز

شپږ میاشتې وروسته له هغه چې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون پلي شو، یوناما وموندله چې د افغانستان واکمن چارواکي په ټینګ هډه سره هڅه کوي چې خپل د سوچه اسلامي نظام لیدلوری په ټول هیواد کې پلي کړي. واکمنو چارواکو ویلي دوی دا قانون د هغو اقداماتو یوه برخه ګڼي چې موخه یې د دوی د لیدلوري سره سم د افغان ټولني بیا جوړونه او فردي چلند او کلتور په رامنځته کولو سره، کوم چې دوی ادعا کوي په ټول افغان ټولنه کې به د افغاني او سوچه اسلامي ارزښتونو د بیا راژوندی کېدو لامل شي.

د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون ډېری هغو لارښوونو او محدودیتونو ته قانوني بڼه ورکوي چې په حقیقت کې د واکمنو چارواکو له خوا د فرمانونو، احکامو او لارښوونو په توګه صادر شوي وو، په داسې حال کې چې ځینې یې محدودیتونه لاپراخوي او ځینې نور یې بیا نوي محدودیتونه هم ورزیاتوي. په دغو کې د ښځو لپاره له کوره بهر د حجاب (له مخ پټولو سره) اغوستلو اړتیا شامله ده؛ د نارینه وو لپاره په اسلامي بڼه ځان سمبالول او په جماعت سره لمونځ ادا کول؛ د ځینو هغو جشنونو، توکو او فعالیتونو منع کول چې غیر اسلامي ګڼل کېږي؛ د نامحرمو نارینه وو او ښځو له یو بل سره کتلو منع کول او د نارینه وو او ښځو جلا کول؛ د موټر چلوونکو له خوا له محرم (نارینه ساتونکي) پرته د ښځو د لېږد منع کول او له محرم پرته د عامه ترانسپورت څخه د ښځو منع کول؛ او د خپرونو او رسنیو له محتوا ډاډ ترلاسه کول چې له شریعت سره په ټکر کې نه وي، مسلمانانو ته سپکاوی ونه کړي او د ژوندیو موجوداتو انځورونه پکې شتون ونه لري.

دا قانون د پلي کولو لپاره یو پیاوړی چوکاټ هم بیانوي. دا قانون د پخوانیو فرمانونو او نورو هڅو لپاره د یو اضافي سند په توګه هم لیدل کېدای شي، لکه د عامه ښوونې او روزنې نظام په مدرسه سیستم بدلول، د واکمنی ډلې په اړوندو وزارتونو کې د تعلیم یافته تخنیکرانو پر ځای د طالبانو غورځنګ ته وفادارو دیني عالمانو تدریجي ګمارل، او د راپورونو له مخې د توکمیزو او مذهبي لږکیو له واک او اقتصادي فرصتونو څخه تدریجي ایستل.

د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون له خپرېدو څو اوونۍ وروسته په ټول هېواد کې د دې قانون د پلي کېدو زیاتوالی څرګند شو، چې د سیمې، ولایت او ولسوالۍ له مخې یې توپیر درلود. د یوناما د څارنې له مخې واکمنو چارواکو د تبلیغاتي هڅو لومړنۍ څپه په ځانګړي ډول په شمالي ولایتونو کې پیل کړه، چېرته چې د ټولنیزو، کلتوري او مذهبي دلایلو له امله یې د ډېر مقاومت تمه کېدای شوه. له دې لارې درې مهمې موضوعګانې بیان شوې: ټول افغانان د طالبانو د مشر اطاعت ته مکلف دي؛ واکمن چارواکي به د شریعت د خپلې نسخې په تعقیب کې د هېڅ داخلي او خارجي فشار پر وړاندې سر تپیت

^۱ د ملګرو ملتونو امنیت شورا ۲۶۲۶ (۲۰۲۲) ګڼه پرېکړه لیک، چې وروسته د ۲۷۷۷ (۲۰۲۵) ګڼه پرېکړه لیک په اساس وغځول شو.

نه كړي؛ او افغانستان اوس په نړۍ كې يوازينی هېواد دی چې وگړي يې د سوچه او ريښتيني شريعت تر سيوري لاندې ژوند كوي.

يوناما په مجموعي توگه د واکمنو چارواکو لخوا د دې قانون په پلي كولو كې د پخوانيو فرمانونو په پرتله د امر بالمعروف، نهی عن المنکر او د شكايتونو اورېدو وزارت په مشرۍ ډيرې سيستماتيک او دوامداره هڅې وليدلې. د قانون د پلي كولو د ملاتړ لپاره، واکمنو چارواکو د افغانستان د ۳۴ ولايتونو له جملې څخه په ۲۸ ولايتونو كې د والي په مشرۍ د پلي كولو ولايتي كمېټې هم جوړې كړې. ولايتي كمېټې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر وزارت كې د څو زرو ډيری نارينه محتسبينو هڅو ته وده وركوي چې روزل شوي او په ټول هيواد كې د پلي كولو عمليات ترسره كوي، او پراخه اختياري واكونه ان د خپل سري توقيف او ضبط صلاحيت لري.

په ټول افغانستان كې، نارينه، ښځې، اقليتونه او ځوانان د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون د پلي كولو له امله په بېلابېلو كچو اغېزمن شوي دي، چې ډېری وخت په شخصي او خصوصي ځايونو، عامه ساحو، اقتصادي فعاليتونو او د غير سنپانو په قضيه كې، او همدارنگه په مذهبي ځايونو كې د سرغړونو نښې ليدل شوي. د يوناما موندنې ښيي چې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون پلي كېدو په عامه ځايونو كې د لاسرسي، د جامو اغوستلو د څرنگوالي او د محرم (نارينه سرپرست) پرته د سفر كولو په گډون د ښځو او نجونو محدوديتونه لا زيات كړي دي. روغتيايي پاملرنې ته د ښځو لاسرسي، چې لا دمخه محدود شوی و لا زيات محدود شوی، ځكه چې لنډو واټنونو ته د يوازې سفر كولو مخه ډب شوې او ځينې ښځينه روغتيايي مسلکي مېرمنو څرگنده كړې چې د محرم نه درلودلو له كبله يې دندو ته د تللو وړتيا له لاسه وركړې. دغو محدوديتونو يو ناڅرگند حالت او د ويري فضا هم رامنځته كړې ده. ډېرو ښځو راپور وركړی چې د پلي كولو مسؤليتونه په زياتيدونكي توگه د سيمه ايزو ټولنو او كورنۍ غړو لخوا اخيستل شوي دي، چې ټولنيز او د كورنيو اړيكو جوړښت يې بدل كړی دی.

د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون پلي كولو د نارينه وو پر هغو شرايطو هم اغېز كړی چې د وينستو ستايل او ريري اوږدوالي، په لمانځه كې گډون او د قانون نورو احكامو په اړه وضع شوي دي. يوناما موندلې چې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون د پلي كولو په لومړيو پنځو مياشتو كې، د خپل سري توقيفونو له نيمايي څخه ډيرې د نارينه وو ظاهري بڼې قضې او يا هغه وينستانو جوړونكي (نايان) وو چې د اصولو خلاف يې خلکو ته ريري او وينستان جوړولو پورې تړاو لري. همدارنگه د روژې د مياشتې په جريان كې (د ۲۰۲۵ كال د مارچ له ۱ څخه تر ۲۹ پورې)، په جماعت كې د اجباري لمونځونو د گډون څارنه په كلكه ترسره شوه، چې ځينې وختونه د هغو كسانو د خپلسري توقيف لامل شوې چې په لمونځونو كې يې گډون نه و كړی.

د ښوونې او روزنې سكتور د دې قانون د پلي كولو لپاره د امر بالمعروف او نهی عن المنکر د فعالو پلټنو شاهد و، چې د كاركوونكو ظاهري بڼه او د نارينه او ښځينه وو د جلاوالي د پلي كولو اقدامات هم پكې شامل وو. برسېره پر دې هغه كتابونه چې د حنفي فقهې سره سمون نه خوري، د ليري كولو امر يې شوی دی.

د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون د ملگرو ملتونو ادارو، صندوقونو او پروگرامونو، او همدارنگه د ملي او نړيوالو غيردولتي سازمانونو د بشري مرستو رسولو وړتيا هم اغېزمنه كړې ده. په داسې حال كې چې د مرستو په برخه كې د افغان ښځو پر كار كولو لا دمخه محدوديتونه لگول شوي دي. كه څه هم پخواني فرمانونه په بشپړه توگه نه دي پلي شوي، يا استثناات پكې شوي دي، د بشري لاسرسي كاري ډلې له خوا ترسره شوې سروې گانې ښيي چې د كاركوونكو اندېښني زياتې شوې دي. د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون له نافذېدو وروسته نږدې نيمايي داخلي ښځينه كاركوونكي خپلو دفترونو يا ساحوي سيمو ته د تگ توان نه لري. همدارنگه په سروې كې دا هم په گوته شوې چې نږدې نيمايي اغېزمن سازمانونه نور د ښځينه گټه اخيستونكو سره اړيکه نه شي نيولی او د دوی دفترونه د امر بالمعروف او نهی عن المنکر د قانون د پلي كولو لپاره د څارنې لاندې دي.

د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون د پلي كېدو مستقيمي او غير مستقيمي ټولنيزې او اقتصادي اغېزې ښايي د افغانستان اقتصادي بحران نور هم زيات كړي. نړيوال بانك محاسبه كړې ده چې د ښځو پر زده كړو او كار د واکمنو

چارواکو بندیز ښايي د افغانستان اقتصاد ته په کال کې ۱,۴ ميليارده ډالر زيان ورسوي^۲. دا زيان ښايي ټولې اقتصادي چارې له خنډ سره مخ کړي، د اقتصادي فعاليتونو د کمښت لامل شي چې بيلابيل خدمتونه چمتو کوي. يوناما همدارنگه موندلي چې که څه هم د قانون پلي کېدل په غير متناسب ډول ښخې او نجونې اغېزمنې کوي، خو نارينه او ښځې دواړه په منفي ډول اغېزمن شوي، په ځانگړې توگه کوچني کاروبارونه لکه شخصي تعليمي مرکزونه، حجامان او ويښتان جوړوونکي، خياطان، د ودونو خوراکي توکي وړاندې کوونکي او رستورانټونه، چې د عايد او د کار فرصتونو د کمښت يا بشپړ ضايع کېدو لامل شوي دي. يوناما د افغانستان له بېلابېلو سيمو څخه له نارينه او ښځو راپورونه ترلاسه کړي چې د ښځو له کار او تعليم څخه د محروميت په اړه يې اندېښنې څرگندې کړي، او ويلي يې دي چې دا کار د کورنيو عايدات له منځه وړي، يې وزلي زياتوي او کورنۍ مهاجرت ته اړ باسي.

د افغانستان د رسنيو سکتور، چې له وړاندې هم د پراخ گواښ، سانسور او دځان سانسور له امله زيانمن شوی، د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون لاندې د ژونديو موجوداتو او موسيقۍ او همدارنگه د انځورونو د منځي د حالاتو په اړه د ناڅرگندتيا له امله له يوې بلې ننګونې سره مخ دی. دا وضعيت په پايله کې د عامه معلوماتو فضا او د بيان آزادۍ ته زيان رسوي.

د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون او هغه ادارې چې د دې قانون د پلي کولو او تنفيذ لپاره رامنځته شوي، دا ښيي چې واکمن چارواکي هغه لاره تعقيبوي چې افغانستان له خپلو نړيوالو ژمنو څخه لرې کوي. د دې قانون له نافذېدو شپږ مياشتې وروسته، د امر بالمعروف او نهی عن المنکر اداري جوړښت، معلوماتي وسيلې او هغه کارکوونکي چې دا قانون پلي کوي، د دې لامل شوي چې د افغانستان د نړيوالې ټولنې سره د بيا يوځای کېدو هدف ته رسېدل سخت شي. په دې اړه، د ملګرو ملتونو امنيت شورا د ۲۰۲۵ کال د مارچ په ۱۷مه په ۲۷۷۷ پرېکړه لیک کې يو ځل بيا "پر طالبانو خپل غږ تکرار کړ چې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر د لارښوونو په گډون، دا پالیسي او کړنې ژر تر ژره بېرته واخلي^۳."

د قانون سياسي شاليد

د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون د هغو فرمانونو او پرېکړو تر ټولو رسمي بڼه ده چې په تېرو درې نيمو کلونو کې يې د افغانانو شخصي او عامه ژوند په تدريجي ډول محدود او کنټرول کړی دی. دا قانون د نارينه او ښځينه دواړو لپاره موجوده محدوديتونه – فرمانونه او احکام په ترتيب سره بيانوي او نوي محدوديتونه هم ور زياتوي.

همدارنگه، د دې قانون له مخې، د امر بالمعروف او نهی عن المنکر وزارت ته د قانون د تطبيق د نظارت صلاحيت ورکړل شوی دی. دا وزارت، چې د طالبانو د واکمنۍ په لومړۍ دوره (۱۹۹۶-۲۰۰۱) کې هم موجود و، د ۲۰۲۱ کال د سپټمبر په ۷مه نېټه د طالبانو لخوا د سرپرستي ادارې جوړښت اعلانولو وروسته بياځلي رامنځته شو. دا وزارت د مخکني ښځو چارو

^۲ نړيوال بانک د ۲۰۲۴ کال په سپټمبر کې د پاليسي څېړنې راپور خپور کړ چې په کې موجوده ارقام د دې لپاره کارول شوي څو د نجونو په زده کړو باندې د لګول شوي بنديز اقتصادي لګښت د نور سنجش لپاره زده کړو ته د سربو او مېرمنو راستنېدل تخمين کړي. په دې راپور کې راغلي چې دا بنديز به هر کال د افغانستان اقتصاد ته ۱.۴ ميليارده ډالره زيان واړوي، چې د دې قانون پر تطبيق سره ښايي دغه لګښت نور هم زيات شي. وګورئ: رفيع الدين نجم، هري انتوني پاتريناس، او راجا بنتاويت کټن، "په افغانستان کې د ښځو ناسمه زده کړه: له زيات مزد څخه تر اقتصادي زيانونو پورې"، نړيوال بانک گروپ، سپټمبر ۲۰۲۴.

^۳ د ملګرو ملتونو د امنيت شورا ۲۷۷۷ (۲۰۲۵) شمېره پرېکړه لیک چې په افغانستان کې د يوناما ماموريت تمديدوي، "د بشري حقونو او اساسي آزاديو د درناوي د زياتېدونکي زوال په اړه خپله جدي اندېښنه [څرګندوي]، په ځانگړي توگه د ښځو او نجونو لپاره د زده کړې، کار، عدالت، اقتصادي فرصتونو، په عامه ژوند کې بشپړ، مساوي او معنی لرونکي گډون، د تګ راتګ آزادي، او د اساسي خدماتو څخه د گټې اخيستنې مساوي لاسرسی نه لرل، چې نه شتون يې په هيواد کې سوله، ثبات او سوکالي ته ترلاسه ناشونی کوي. او په دې اړه له طالبانو څخه [بيا] غوښتنه کوي چې د "امر بالمعروف او نهی عن المنکر" لارښود په کېون ژر تر ژره دا پالیسي او کړنې بېرته وګرځوي. او همدارنگه هغه پرېکړې بېرته وګرځوي چې په ښوونځيو او خصوصي او عامه طبي موسسو کې د نجونو او ښځو زده کړې منع کوي او په افغانستان کې د ملګرو ملتونو او غير دولتي سازمانونو کې د افغان ښځو پر کار بنديز لګوي. دغه سند په افغان ټولنې کې او همدارنگه په تصميم نيولو کې د ښځو پر اړين رول ټينګار کوي."

وزارت په محوطه او ودانۍ کې واقع دی. لکه څرنګه چې بیان شوي، د دې وزارت ټاکلې موخه د ټولني اصلاح ده ترڅو افغانان د طالبانو د "سوچه اسلامي نظام" لیدلوري مطابق یو لړ ارزښتونه او چلندونو ته غاړه کېږدي.

د افغانانو د ټولنیزو او سیاسي حقونو او فعالیتونو په اړه د واکمنو چارواکو لخوا د پریکړې کولو مسیر، د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون له تصویب څخه دمخه، په داسې لوري تمایل درلود چې د نړیوالو نورمونو او معیارونو په پرتله د "سوچه اسلامي نظام" په اړه د طالبانو د مفکورې او د افغانستان د سیمو او ټولنو بشپړې تنوع شاوخوا ایډیالوژیکي مطابقت ته یې لومړیتوب ورکولو. دا بهیر د طالبانو له واک تر لاسه کولو وروسته سمدلاسه پیل شو، چې پکې د ۲۰۲۱ کال د سپټمبر په ۲۸ مه نېټه د واکمنو چارواکو لخوا د ۲۰۰۴ کال د اساسي قانون د ځنډولو او د ټولو موجوده قوانینو د شریعت سره سمون بیاکتني اعلان هم شامل دي. تر اوسه پورې، دا هیواد اساسي قانون نلري او د سیاسي او حقوقي نظام د حدودو په اړه لا هم ابهامات په خپل ځای پاتې دي.^۶

د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون سره له دې چې د شریعت پر اطاعت باندې ټینګار کوي^۷، د واکمنو چارواکو، دیني عالمانو او ټولو خلکو څخه د یووالي او اطاعت په اړه د طالبانو د مشر ټینګار څرګندوي، او تمرکز یې د واکمنو چارواکو او دولتي ادارو پر واک دی. همدارنګه دا قانون د مخالفت او اختلاف لپاره ډېر لږ ځای پرېږدي د دی قانون په اساس افغانانو سره د اتباعو پر ځای د رعیت په توګه چلند کېږي، او له ابهاماتو دغه ډک قوانین ډیرې وختونه د خپلسري او غیر متوقع کړنو لامل ګرځي.

د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون محتویات (د جزیاتو لپاره ضمیمه وګورئ)

د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون د ۲۰۲۴ کال د جولای په ۱۰ نېټه د طالبانو د مشر لخوا تصویب او د ۲۰۲۴ کال د اګسټ په ۲۱ مه نېټه په رسمي جریده کې خپور شو.^۸ دا قانون څلور فصلونه او ۳۵ مادې لري، چې ماخذونه او تشریحات یې له قرانی آیتونو، احادیثو او حنفي فقهي څخه اخیستل شوي چې په عربي ژبه دي.^۹ د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون حنفي فقه د معروف او منکرانو د تعریف لپاره د تفسیر منبع په توګه ټاکي چې له مخې یې هغه خپروني، سمبولونه، کړنې او جشنونه چې "غیر اسلامي" ګڼل کېږي، منع کوي. په دې قانون کې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر وزارت د تطبیق د مرجع په توګه ټاکل شوی دی.

ډیری احکام، لکه د بنځو لپاره د کور څخه بهر وتلو پر مهال د حجاب رعایت کول (د مخ پوښل)، او د نارینو لپاره "اسلامي" بڼه لرل (د بیلګې په توګه؛ د لاس د قبضې په اندازه د ږیرې اوږدول، غربي ستایل ویښتان نه جوړول) او په جماعت کې د لمانځه ګډون؛ د ځانګړو مناسبتونو (لکه نوروز او د یلدا شپې) د لمانځلو منع کول، ځینې توکي او اسباب (د بیلګې په توګه موسیقي، د انسانانو او څارویو انځورونه، نشه یي توکي، الکول، صلیب نښې، نیکتایي) او ځینې فعالیتونه (لکه قمار، فحشا،

^۴ یوناما د ۲۰۲۴ کال په جولای کې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون له خپرېدو مخکې، د واکمنو چارواکو د اخلاقي څارنې په هکله یو راپور خپور کړ، چې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر وزارت پر ماموریت او کړنو تمرکز کوي. په راپور کې تشریح شوې چې څنګه د بنځو په اړه د محدودیتونو سرپرته، ډیری موجوده محدودیتونه؛ د رسنیو، خپلمنځي اړیکو، ظاهري شکل، غیر اسلامي جشنونو او نورو مسایلو باندې لګول شوو محدودیتونو په ګډون، اعلان او پلي شوي. د یوناما/د ملګرو ملتونو د بشر حقونو عالي کمیشن راپور وګورئ، په افغانستان کې د واکمنو چارواکو اخلاقي څارنه: په بشري حقونو کې اغېزې، جولای ۲۰۲۴. په لاندې لینک د لاسرسي وړ دی:

<https://unama.unmissions.org/human-rights-monitoring-and-reporting->

^۵ د سرمشري راپور، "په افغانستان کې وضعیت او پر نړیواله سوله او امنیت باندې اغېزې"، ۲۸ جنوري ۲۰۲۲، ۶ فقره.

^۶ د سرمشري راپور، "په افغانستان کې وضعیت او پر نړیواله سوله او امنیت باندې اغېزې"، ۷ ډسمبر ۲۰۲۲، ۴ فقره.

^۷ د سرمشري راپور، "په افغانستان کې وضعیت او پر نړیواله سوله او امنیت باندې اغېزې"، ۶ ډسمبر ۲۰۲۴، ۳ فقره.

^۸ سرچینه: <https://x.com/mojafghanistan/status/۱۸۲۶۲۲۱۸۲۲۸۴۶۹۱۰۳۶?s=۴۶>.

^۹ د دې قانون د عربي برخو ماخذونه او تشریحات د دې تحلیل برخه نده.

زنا، همجنس بازي، لواط، او بچه بازي) مخکې له دې چې د امر به معروف او نهی عن المنکر قانون خپور شي ^{۱۰} د "غیر اسلامي" ^{۱۱} کړنو په توګه په ټول هېواد يا ځینو ولایتونو کې حاکم و او پلي کېدل.

د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون لخوا نوي معرفي شوي اقدامات او تدابیر په لاندې ډول دي:

- موټر چلوونکي باید هغه مېرمنې په خپلو موټرو کې ونه لېږدوي، چې محرم ورسره نه وي. دې اقدام د ۲۰۲۱ کال د ډسمبر په ۳۱مه نېټه صادر شوې هغه پخوانۍ لارښوونې لا زیاتې کړې، چې پر بنسټ یې یوه مېرمنه باید له خپل کور څخه د ۷۸ کیلومتره زیات واټن سفر کولو پر مهال محرم له ځانه سره ولري.^{۱۲}
- د ښځې غیر عورت ګڼل کېږي (هغه څه چې محرم دی او باید پټ وساتل شي، په ځانګړې توګه عامه ځایونو کې). کله چې یوه ښځه "د یو ضروري کار لپاره" له کوره وځي، نو هغه اړ ده چې خپل غږ، مخ او بدن پټ کړي. دا هم د نا محرمو نارینه وو لپاره منع ده چې د یوې ښځې بدن او مخ ته وګوري او د یوې بالغې ښځې لپاره هم منع ده چې یو نامحرم سړي ته وګوري. د واکمنو د امر بالمعروف او نهی عن المنکر وزارت مرستیال د اکتوبر په ۳مه نېټه، له بي بي سي فارسي سره په یوه مرکه کې روښانه کړه چې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون د ښځو غیر "کله چې خبرو کولو ته اړتیا وي" لکه د توکو اخیستلو پرمهال، نه منع کوي.^{۱۳}
- له غیر مسلمانانو سره دوستي کول او له دوی سره مرسته کول منع دي^{۱۴} او هغه مسلمان ګرځندویان چې له تفریحي او چکر ځایونو څخه لیدنه کوي باید د جماعت لمونځ رعایت کړي.^{۱۵}
- د امر بالمعروف او نهی عن المنکر محتسبین او د دوی ولایتي ریاستونه مکلف دي څو ډاډ ترلاسه کړي چې خپروني او رسنيز محتویات د شریعت خلاف نه دي، مسلمانانو ته پکې سپکاوی نه کېږي او د ژوندیو موجوداتو انځورونه نه خپروي.
- دا قانون محتسبینو ته ته پراخ واکونه لکه؛ تر دريو ورځو پورې د توقیف واک، د جرم مرتکب کېدونکي شخص پورې اړوند ملکیت د ویجاړولو واک، او د تعزیري سزاګانو ورکولو واک ورکوي. که چېرې د مجازاتو د انضباطی ګامونو وروسته دغه ډول چلند اصلاح نشي، یو محتسب کولای شي د واکمنو محکمې ته هم دا قضیه راجع کړي.

د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون تبلیغ، تطبیق او اجرا

د هیواد په کچه د امر بالمعروف او نهی عن المنکر وزارت تبلیغات

د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون له خپرېدو سمدستي وروسته، د واکمنو چارواکو لوړ پوړو غړو، په ځانګړې توګه د امر بالمعروف او نهی عن المنکر واکمن وزیر، څو ولایتونو ته سفرونه وکړل ترڅو قانون تشریح کړي او د هغې احکامو ته د عمل کولو غوښتنه وکړي.^{۱۶} له ملي او نظامي چارواکو، دیني عالمانو او د ټولني له اغیزمنو مشرانو سره غونډې ترسره شوې. دا سفرونه په لومړي سر کې د افغانستان شمالي ولایتونو ته وو، چېرې چې ښايي داسې انګیرل شوې وي چې د قانون سخت ټولنيز احکام به له ډیر

^{۱۰} دغه ډول زیات حکمونه او کړنې په جزئیاتو سره د یوناما/د بشري حقونو عالي کمیشن په راپور "په افغانستان کې د واکمنو چارواکو اخلاقي څارنه: پر بشري حقونو یې اغېزې،" جولای ۲۰۲۴ کې ذکر شوې وي.

^{۱۱} دا په جزئیاتو سره د یوناما/د بشري حقونو عالي کمیشن په راپور "په افغانستان کې د واکمنو چارواکو اخلاقي څارنه: پر بشري حقونو یې اغېزې،" ۹ چې د ۲۰۲۴ کال د جولای په ۹ خپور شوی، ذکر شوې وي. په لاندې لینک د لاسرسي وړ دی:

https://unama.unmissions.org/sites/default/files/moral_oversight_report_english_final.pdf.

^{۱۲} سرچینه <https://x.com/MOPVPE/status/1471889768307150729?s=20&t=VTuX4pPt1OQEvspvgZDDFA>

^{۱۳} سرچینه <https://www.bbc.com/persian/articles/cVYxzeAvvV0o>

^{۱۴} ۲۲ (۲۰) ماده.

^{۱۵} ۱۹ (۲) ماده.

^{۱۶} د سرمنشي راپور، "په افغانستان کې وضعیت او پر نړيواله سوله او امنيت يې اغېزې"، ۵ ډسمبر ۲۰۲۲، ۶ فقره.

مخالفت سره مخ شي^{۱۷}. وړاندې شوي پيغامونه ثابت وو. دوی ټينگار وکړ چې د طالبانو د مشر احکامو ته بشپړ اطاعت د ټولو افغانانو لپاره يو مکلفيت دی، او يادونه يې وکړه چې د طالبانو مشر د داسې پريکړو کولو لپاره لوړې ديني وړتياوې لري. دوی همدارنگه ټينگار وکړ چې د شريعت پلي کول د واکمنو چارواکو لپاره "سره کرښه" ده او دوی به د خپلو پريکړو په اړه هيڅ فشار، بنديز او يا نيوکو ته تسليم نشي، په ځانکړې توگه هغه فشارونه چې له هيواد څخه بهر مراجعو لخوا کيدای شي وارد شي. په دې بحثونو کې پر دې هم ټينگار وشو چې افغانستان اوس په نړۍ کې يوازينی هيواد ده چې شريعت په بشپړ ډول پلي کيږي.

د ۲۰۲۴ کال د سپټمبر له پيل راهيسې، په ټول هيواد کې د دې قانون پلي کولو بهير زياتوالی وموند، خو له يوې سيمې څخه تر بلې سيمې پورې دا بهير يو شان نه وو. يوناما د پخوانيو فرمانونو د تطبيق په پرتله، د نوي امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون د تطبيق په بهير کې په ټوليز ډول ډيرې منظمې او دوامداره هڅې وليدلې. د دې قانون پلي کولو بهير هغه نارينه، ښځې، اقليتونه او ځوانان اغيزمن کړل، چې د ادعاوو له مخې د شخصي حريم، عامه اړخونو، اقتصادي فعاليتونو، او د غير سني وگړو، د مذهبي ځايونو په اړه د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون احکامو څخه يې سرغړونه کړې وه. د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون تطبيق د رسنيو فضا باندې هم اغيزه وکړه، چې په ځينو سيمو کې يې د ژوندیو موجوداتو انځورونو او موسيقۍ د خپرولو او نشر کولو په اړه بنديزونه وضع کړل.

د امر بالمعروف او نهی عن المنکر ولايتي تطبيقي کمېټې

د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون بيانوي چې د قانون د تنفيذ او پلي کولو لومړنۍ مسؤليت د امر بالمعروف او نهی عن المنکر وزارت او د وزارت محتسبينو پر غاړه دی. سربيره پردې، د اکتوبر په دويمه نيټه، د طالبانو مشر ټولو ولايتي واليانو ته لارښوونه وکړه چې دا قانون پلي کړي او د ولايتي کميټو د جوړولو هدايت يې ورکړ او مشري يې د هر ولايت والي ته چې د دې قانون پلي کولو دنده به لري، وسپارل شوله.^{۱۸} دا ډول کميټې د افغانستان د ۳۴ ولايتونو څخه لږترلږه په ۲۸ ولايتونو کې رامنځته شوي دي.^{۱۹} د قانون له لارې د ټولني په منځ کې د بين الوارتي تطبيق او پلي کولو زيربنا او لاسرسی د قانون اهميت او د هغه فلسفې ته اشاره کوي، چې د اوسنيو چارواکو د حکومتدارۍ ليدلوری دی.

ډېری ولايتي کمېټې د ۲۰۲۴ کال په اکتوبر (۱۸) او سپټمبر (۸) کې جوړې شوې، چې د اړوندو ولايتي واليانو لخوا يې مشري کيږي. د امر بالمعروف او نهی عن المنکر ولايتي رياست رييس يوازې په هلمند، هرات او بادغيس ولايتونو کې د کمېټې مشري کوي. دا کمېټې معمولاً په ټول هېواد کې په ورته شمېر گډون کوونکي او يو شان نومونه لري. دوه ويشت کمېټې د ۱۰ او ۱۵ ترمنځ غړي لري، چې د چارواکو په ولايتي جوړښت کې مختلف پوستونه لري. د غړو اکثريت په ولايتي اړوندو رياستونو کې لکه د امر بالمعروف او نهی عن المنکر وزارت، د پوهنې وزارت، د لوړو زده کړو وزارت، د اطلاعاتو او کلتور وزارت، د حج او اوقافو وزارت، د فرمانونو او حکمونو د څارنې او تعقيب ولايتي لوی رياست؛ سيمه ايز عدلي بنسټونه، لکه د استيناف محکمه؛ امنيتي ځواکونه، په خاصه توگه پوليس، اردو او د استخباراتو عمومي رياست؛ د علماو شورا او جهادي مدرسې دندې لري.

^{۱۷} د واکمنو امر بالمعروف او نهی عن المنکر وزير، محمد خالد حنفي د ۲۰۲۴ کال د اگست له ۱۷ نېټې څخه تر ۲۶ نېټې پورې سريل، فارياب، جوزجان، بلخ، سمنگان، بغلان، کندز، تخار او بدخشان ولايتونو، د ۲۰۲۴ کال د سپټمبر له ۷ نېټې څخه تر ۹ نېټې پورې زابل، غزني او ميدان وردگو ولايتونو او د ۲۰۲۴ کال د اکتوبر له ۲۰ نېټې څخه تر ۲۳ نېټې پورې ننگرهار، لغمان او لوگر ولايتونو څخه ليدنې وکړې. وگورئ: د سرمنشي راپور، "په افغانستان کې وضعيت او پر نړيواله سوله او امنيت بې اغېزې"، ۶ ډسمبر ۲۰۲۴، ۶ فقره. په ورته وخت کې، يوناما په جنوبي ولايتونو کې د دې قانون څخه د نارضايتي يو شمېر راپورونه هم ترلاسه کړي دي. په دې کې په کورني تاوتریخوالي او نشه اي توکو کارونه کې زياتوالی، د محرم د نشتون په صورت کې روغتيايي خدمتونو ته په لاسرسۍ کې ستونزې، د کم عمره ودونو زياتوالی او د کاروبارونو په ترسره کولو کې زياتي ستونزې شامل دي.

^{۱۸} د سرمنشي راپور، "په افغانستان کې وضعيت او پر نړيواله سوله او امنيت بې اغېزې"، ۶ ډسمبر ۲۰۲۴، ۳۱ فقره.
^{۱۹} د يوناما لخوا ترلاسه شوو راپورونو پر بنسټ، ولايتي کمېټې په سمنگان، فارياب، ننگرهار، لغمان، کونړ، فراه او غور ولايتونو کې جوړې شوې دي. په ځينو سيمو کې کمېټې جوړې شوې نه دي (اعلان يې شوی خو جوړې شوي نه دي). په هلمند کې د ولايتي کمېټو د جوړښت په څېر د ولسوالۍ په کچه فرعي کمېټې هم جوړې شوې دي.

ټولې ولايتي كمېټې يو شان ماموريت لري، چې په ټول ولايت كې د امر بالمعروف او نهی عن المنكر قانون تطبيق او له دې بهير څخه نظارت او د تنفيذ اړوند ستونزو له منځه وړل دي. په يو شمېر كمېټو كې تعليمي نقش هم اضافه شوی، چې د علماوو، قومي مشرانو او محلي ملا امامانو له لارې د خلكو په منځ كې د دې قانون په اړه د پوهاوي لوړولو په برخه كې د كمېټې دندې ته لا نور وسعت ورکوي. يو شمېر ولايتي كمېټو يوناما ته دا معلومات ورکړي، چې دوی په هرو دوو اونيو كې يو ځل ناسته كوي او په هرو دوو مياشتو كې يو ځل د طالبانو مشر ته راپور ورکوي.

همدارنگه يوناما داسې راپورونه ترلاسه كړي چې دغو ولايتي كمېټو نورې فرعي كمېټې هم جوړې كړي دي. په پروان ولايت كې په پوهنتون كې يوه كمېټه جوړه شوې، چې دنده يې د زده کونکو، استادانو او اداري کارکوونکو ترمنځ د دې قانون له تطبيق څخه څارنه کول دي. همدارنگه د بغلان په پلخمرې ښار كې د امر بالمعروف او نهی عن المنكر رياست د ښار په هر مسجد كې پنځه نفرې كمېټې جوړې كړې څو د دې قانون پر تطبيق او رعایت، په تېره بيا په جماعت سره لمونځ له كولو څارنه وكړي، او دا كمېټه هره مياشت ولايتي كمېټې ته راپور ورکوي. په زابل كې هم د دې قانون پر تطبيق د څار او په دې برخه كې د همکارۍ لپاره درې فرعي كمېټې جوړې شوي دي: يوه كمېټه د امر بالمعروف او نهی عن المنكر رياست لخوا، دويمه كمېټه د علماوو شورا او دريمه كمېټه د فرمانونو او حكمنو د څارنې او تعقيب ولايتي لوی رياست لخوا رهبري كېږي، چې دندې يې د دې قانون ترويج او رعایتولو ته يې د خلكو رابلل دي.

د يوناما كتنی دا هم په ډاگه كړې ده چې ولايتي واليان او د امر بالمعروف او نهی عن المنكر ولايتي رياستونه، د ولايتي كمېټو د برخې په توگه، په لومړي سر كې د قانون د پلي كيدو څارنه كوي. د مثال په توگه، په ځينو ولايتونو كې والی د امر بالمعروف او نهی عن المنكر ولايتي رياست مهاروي. د واليانو بدلونونه هم په ولايت كې د امر بالمعروف او نهی عن المنكر قانون د سخت يا نرم پلي كيدو لامل كيدای شي.

د هغو ادارو ثابت تركيب او صلاحيتونه چې د طالبانو مشر ته د راپور ورکولو او د هغه د فرمانونو د پلي كولو لپاره رامنځته شوي، د طالبانو د مشر د دې هوډ روښانه نښه ده څو په ټول هيواد كې د قانون پلي كول او نافذ كول يقيني كړي د طالبانو له واک ته رسېدو راهيسې په ولايتي كچه د ډېرو موجوده ادارو سريره، چې په كې د علماوو شوراگانې^{۲۰} او د فرمانونو او حكمنو د څارنې او تعقيب لوی رياست ولايتي دفترونه^{۲۱} اوس د قانون په پلي كولو څارنه كوي.

په ۲۸ ولايتونو كې درې زره درې سوه (۳،۳۰۰) محتسبين: د پوهاوي لوړولو، د تطبيق بهير څارنې، توقيف او معلوماتو رسولو له لارې قانون تنفيذوي

د امر بالمعروف او نهی عن المنكر قانون محتسبينو ته پراخه واکونه ورکوي. د يوناما لخوا د راټولو شويو معلوماتو پر بنسټ، په ټول هېواد كې د ۳۴ ولايتونو څخه په ۲۸ ولايتونو كې^{۲۲} شاوخوا ۳۳۰۰ نارينه محتسبين په دندو گمارل شوي دي، چې په اوسط ډول په هر ولايت كې ۱۱۸ محتسبين دي. دا شمېر د ولايت پراخوالي، نفوس او د ولسواليو شمېر ته په پام سره توپير كوي (لكه په پكتيكا او پكتيا ولايتونو كې په ترتيب سره ۱۴ نارينه محتسبين دي او په كابل ولايت كې شاوخوا ۵۴۰ محتسبين په دندو گمارل شوي).

د يوناما مشاهدې په ډاگه كوي چې ښځينه محتسبين يوازې د بغلان په مركز پلخمرې ښار كې كار كوي. په نورو ولايتونو كې يوه ښځينه هم د محتسب په توگه نده ټاكل شوې، او يا يوناما نده توانيدلې په دې اړه معلومات ترلاسه كړي. محلی گډونوالو په ځينو سيمو كې منلې چې دوی اراده لري ښځينه محتسبينې وگماري (لكه په لغمان او كونړ كې) او د راپورونو له مخې ښځينه رضاكارانې، د محلی مدرسو زياتره ښځينه زده كوونكې او ښوونكې، يا ښځينه پوليسې د دې قانون پلي كولو هڅو ملتيا كړې ده (لكه په هرات او فراه كې). د راپورونو له مخې په كندهار او ننگرهار كې د امر بالمعروف او نهی عن

^{۲۰} لومړنۍ علماوو شورا د ۲۰۲۱ کال د ډسمبر په ۱۲ په كندهار، ورپسې په زابل، نيمروز او هلمند كې د ۲۰۲۱ کال د ډسمبر په ۱۵ نېټه جوړې شوې. باميان او داېکندي هغه دوه وروستي ولايتونه دي چې د ۲۰۲۳ کال د سپتمبر په ۱۷ نېټه پکې د علماوو شوراگانې وټاكل شوې.

^{۲۱} د ۲۰۲۳ کال په مارچ مياشت كې واکمنو چارواکو د لويې څارنوالۍ نوم او هدف د فرمانونو حكمنو او څارنې او تعقيب لوی رياست ته واړول.

^{۲۲} د ۲۰۲۵ کال تر جنوري پورې.

المنکر ریاست په غیر رسمي توګه ښځو ته پیسې ورکوي ترڅو د دې قانون د رعایت او تطبیق څارنه وکړي او د دې بهیر په اړه دوی ته راپور ورکړي.

د امر بالمعروف او نهی عن المنکر محتسبینو روزنه

د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون نهمه ماده د یو محتسب شرطونه بیانوي: چې باید مسلمان وي؛ د اسلامي شریعت په حکمونو پوه وي؛ تقوا ولري، مخلص و اوسي، مهربانه او حلیم وي؛ او په معروفاتو پابند او له منکراتو څخه ډډه کوونکی وي.^{۲۳} په ډیری سیمو کې، چې هلته محتسبین ټاکل شوي، محلی د امر بالمعروف او نهی عن المنکر ریاستونو ځانګړي روزنیزې غونډې ترسره کړې چې په ځینو سیمو کې د علماوو شورا ګرې هم پکې شامل وو. د بیلګې په توګه، د امر بالمعروف او نهی عن المنکر وزارت په دسمبر ۲۰۲۴ کې، په کابل ښار کې د محتسبینو لپاره د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون په اړه درې میاشتني روزنیز پروګرام ترسره کړ.^{۲۴}

د اطاعت څارنه

محتسبینو ته دنده سپارل شوې څو دې قانون په اړه د خلکو پوهاوی لوړ کړي او د عمومي څارنې له لارې دې قانون د حکمونو اطاعت او پیروي تطبیق کړي. یوناما موندلې چې د پوهاوي لوړولو او اطاعت څارنه له بیلابیلو بنسټونو لکه، د چارواکو ادارو، غیر دولتي موسسو، تعلیمي ادارو، روغتیایي مرکزونو، بازارونو، جوماتونو، د ودونو تالارونو، رستورانونو، پارکونو او ورزشي ډګرونو څخه د منظمو لیدنو له لارې ترسره کېږي. د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون په اړه خبرتیاوې ځینې وختونه د محتسبینو لخوا یا د ملا امامانو یا د قومي مشرانو لخوا د جماعت د لمانځه یا ټولنیزو غونډو پر مهال کېږي.

همدارنګه محتسبین د ښارونو په دخولي دروازو کې د پلټنې ځایونو، لویو لارو یا مرکزي سړکونو کې او په کوڅو کې د پلي گزمو پر مهال څارنه هم په غاړه لري چې هلته محتسبین د افرادو فزیکي بڼه، دا چې آیا دوی په خپلو موټرو کې موسیقي غږوي که نه، او آیا د دوی ټیلیفونونه کوم غیر اخلاقي محتویات لري که نه، او همدارنګه د دې قانون څخه د سرغړونې نور موارد څاري. په ډیری سیمو، لکه ارزګان ولایت کې، محتسبینو له روغتیایي مرکزونو څخه منظمې لیدنې ترسره کړې څو ډاډ ترلاسه شي چې نارینه او ښځینه په جلا ځایونو کې کار کوي، خپل ظاهري شکل یې له شریعت سره برابر کړی دی، او ښځینه کارکوونکي او ښځینه ناروغان محرم لري.

^{۲۳} د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون د ۹ مادې پر بنسټ د محتسب په توګه ټاکل کېدونکی شخص باید لاندې شرایط پوره کړي:

- (۱) هغه شخص د محتسب په توګه ټاکل کېدای شي چې لاندې شرطونه ولري:
 ۱. مسلمان وي
 ۲. مکلف (عقل او بالغ وي).^{۲۳}
 ۳. د اسلامي شریعت په هغو اوامرو باندې عالم وي چې نوموړی پرې امر یا نهی کوي.
 ۴. د اسلامي شریعت په حکمونو او په تغیر د منکر او په نفعه د امر بالمعروف باندې عالم وي.
 ۵. پرهیزګار وي.
 ۶. په امر او نهی ځواکمن او متنفذ وي.
- (۲) هغه شخص د محتسب په توګه ټاکل کېدای شي چې لاندې صفتونه ولري:
 ۱. په معروفاتو پابند او له منکراتو څخه ډډه کوونکی وي.
 ۲. مخلص وي (هر څه چې کوي د خپلې ګټې، د خپل ځان د عزت او ریا لپاره یې نه کوي)
 ۳. مهربان وي
 ۴. حلیم وي

^{۲۴} سرچینه: <https://x.com/MOPVPE/status/1878244529503158411>

توقیف

د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون د ۲۴ او ۲۵ مادې پر بنسټ محتسبینو ته واک ورکول شوی خو د دې قانون د پلي کولو په موخه سرغړونکو ته بیلایې تعزیري سزاګانې وټاکي. دوی د دې قانون سرغړونکو ته لارښوونه او مشوره ورکولی شي، د دوی اړوند ملکیت او شیان له منځه وړلی شي (لکه د موسیقۍ الې) او خلک تر دريو ورځو پورې تر توقیف لاندې ساتلی شي. همدارنګه دوی کولای شي یوه قضیه په هغه صورت کې محکمې ته راجع کړي چې ادعا شوې سرغړونه د نورو سزاګانو له پلي کولو وروسته بیا هم اصلاح نشي. یوناما موندلې چې محتسبین په منظمه او دوامداره توګه په زیاتو ولایتونو کې د دې قانون په هکله خلکو ته لارښوونې او نصیحت کوي.

همدارنګه یوناما ځینې موارد مستند کړي چې هلته محتسبین د دې قانون څخه د سرغړونې په تور خلک په خپل سر تر توقیف لاندې نیسي. یوناما لیدلې چې د دې قانون د تطبیق په لومړنیو شپږو میاشتو کې^{۲۵}، د دې قانون له نیمایي څخه زیات خپل سري توقیفونه د سړیو د ظاهري شکل اړوند دي – چې یا سړیو خپلې ریرې او ویښتان د اصولو سره سم ندي برابر کړي، او یا هغه نایان دي چې د دوی د اصولو خلاف ریرې او ویښتان جوړوي.

د توقیف په نورو عمومي ادعا شوو لاملونو کې په جماعت سره لمونځ ته نه راتلل او د دې قانون خلاف کړنو ترسره کول لکه؛ د موسیقۍ غږول، انځورونه اخیستل یا ویډیوګانې جوړول شامل دي. په زیاتو لیدل شوو قضیو کې اشخاص د امر بالمعروف او نهی عن المنکر ریاست په زندان (د دوی دفتر او دفتر له محوطې دننه په کانټینرونو) کې له څو ساعتونو نیولې تر درې ورځو پورې توقیف شوي دي. په ځینو مواردو کې، اشخاص د پولیسو په بند خونو او زندانونو کې ساتل شوي دي. په ولسوالیو کې، هغه اشخاص چې د دې قانون څخه د سرغړونې په تور تورن وو، د ولسوالۍ په نږدې اداري مرکز کې، چې هلته دغه مرکز د امر بالمعروف او نهی عن المنکر ریاست له نورو دولتي ادارو لکه، پولیسو او د استخباراتو عمومي ریاست په څېر ادارو سره شریک دی، ساتل کيږي. ځینې وختونه د دې قانون د تطبیق او اطاعت څارنې په جریان کې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر محتسبینو لخوا د پلټنې په محلونو کې افراد ساتل شوي. ځینې د پلټنې محلوله سیار یا ګرځنده وي، او ځینې نور یې بیا ډیر دایمي جوړښت لري. په ځینو مواردو کې، د امر بالمعروف او نهی عن المنکر محتسبین لیدل شوي چې د زندان تاسیساتو څخه تر دريو ورځو پورې د افرادو د توقیف لپاره کار اخلي.^{۲۶}

د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون د خپراوي لپاره د اطلاع رسونې فعالیتونه

د یوناما لخوا د ترلاسه شویو معلوماتو پر بنسټ، د امر بالمعروف او نهی عن المنکر ریاستونه په دوامداره توګه د دې قانون په هکله د ولایتونو په مرکزونو او څو کوچنیو ولسوالیو کې، او آن په هغو ولایتونو کې چې لا هم په کې کمېټې جوړې شوې نه دي، د معلوماتو رسولو او معلوماتو ورکولو منظمې او دوامداره غونډې جوړوي.

دغه فعالیتونه د دې قانون د حکمونو په اړه محلی او همدارنګه قومي مشرانو او سوداګرو ته معلوماتو ورکولو باندې تمرکز کوي (د بیلګې په توګه په دایکندي کې، ولایتي والي د سیمه ایزو اداري کارمندانو لپاره هره ورځ نیم ساعته غونډې ترسره کړې دي). په ځینو مواردو کې، د امر بالمعروف او نهی عن المنکر ریاست ویناوې برابرې وي چې له لمانځه وروسته یې په خلکو اوري، هټیو ته یې معلوماتي پانې ویشلي (اکثراً د ویښتو جوړولو هټی، هغه کټګورۍ چې د قانون له خپرېدو مخکې هم په پراخه کچه په نښه شوې وې)، رسنیو او خبریالانو ته یې لارښوونې کړي او د ودونو تالارونو او نورو ځایونو څخه یې هم لیدنې کړي دي.

په ځینو ولایتونو (پروان، بغلان، فراه او هلمند) کې جومات په جومات ځانګړي کمپاینونه شوي، د ویښتانو جوړولو هټیو، ودونو تالارونو، پوهنتونو او ښوونځیو او رسنیو دفترونو څخه لیدنې کتنې ترسره شوي دي. دغو کمپاینونو د دې قانون او

^{۲۵} یوناما د ۲۰۲۴ کال د اګسټ په ۲۱ د دې قانون له خپرېدو څخه تر ۲۰۲۵ کال جنوري ۲۲ نېټې پورې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون اړوند د خپل سري توقیفونو موارد ثبت او مستند کړي دي.
^{۲۶} د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون ۲۴ ماده.

شريعت پر حکمونو باندې تمرکز او د سړيو او مېرمنو په جلا والي، د سړيو په ظاهري شکل (دوديز او سنتي لباس او بيري) او په عامه ځايونو کې د مېرمنو په حجاب او ورسره محرم باندې يې ټينگار درلود.

د عامه پوهاوي د دې کمپاينونو غوره طريقه په ځايي مساجدو کې ناستو او راټوليدو کې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر رياست کارکوونکو گډون او ځانگړې غونډې او ناستې دي، چې معمولاً ځانگړې ډلې لکه د چارواکو کارکوونکي، سوداگر او زده کوونکي په نښه کوي. همدارنگه په محلي مارکيتونو کې د لوحو او اعلانونو څرولو، د لمانځه کتابونو او راډيويي پيغامونو څخه هم کار اخيستل شوی دی.

خپل سري پلي کول او د ټولني او کورني د غړو لخوا پلي کول - د ځان تنظيم لپاره يوه سرچينه

د دی قانون د خپرېدو نه مخکې، ډېری احکام په شفاهي توگه صادر شوي او يقيني نه وو. دا ناڅرگندتيا د دی قانون د ځينو احکامو لپاره لا هم پاتې ده، ځکه چې په مبهم ډول ليکل شوي او په مختلفو شکلونو د تعبير وړ دي، حتی تر دې حده چې دا قوانين د واکمنو چارواکو لخوا څنگه پلي او نافذ کيږي.

د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون پلي کوونکو مامورينو او د هغوی د مسؤوليتونو مفکوره هم پراخه شوی ده. يوناما مشاهده کړې چې د ښځو او انجونو په نښه کونکي محدوديتونو تطبيق تر ډېره د واکمنو چارواکو څخه ځايي ټولنو او د کورني غړو ته غزول شوی، چې د پخوانيو محدوديتونو پر بنسټ جوړ شوي دي. د بيلگې په توگه، د ۲۰۲۲ کال د حجاب فرمان^{۲۷} کې ويل شوي چې که چيرې د يوې ښځې لباس له شريعت سره برابر نه وي، نو د کورني نارينه غړي به يې مجازات شي. په ورته توگه، د توقيف څخه د افرادو خوشې کولو لپاره په راتلونکي کې د اصلاح او چلند ښه کولو لپاره يې د کورني غړو يا د کلي مشرانو څخه ضمانت اخيستل اړين دي، دا کړنې په گوته کوي چې کورني او ټولني بايد خلک وهڅوي څو د دوی هيڅ غړی د واکمنې ډلې کړنو خلاف پورته نه شي.

د ملگرو ملتونو ريعوار د ښځو سروې گانو موندلې چې د ۲۰۲۴ کال د اگسټ او اکتوبر مياشتو ترمنځ موده کې د کورني نارينه غړو لخوا د دې قانون تطبيق ان له ۲۲ سلنې څخه ۴۴ سلنې ته زيات شوی دی. گډون کوونکو يادونه کړې چې د ديني عالمانو لخوا د دې قانون تطبيق له ۲۶ سلنې څخه ۴۵ سلنې او د کلي مشرانو لخوا له ۱۸ سلنې څخه ۳۳ سلنې ته زيات شوی دی. د دغو معلوماتو پر بنسټ، تمه کيدای شي چې د دې قانون دوامداره تطبيق، د محدودونکو ارزښتونو او قواعدو د کورنيو او ټولنو دننه لا زيات پلي کولو له لارې به د ټولنيزو او کورنيو اړيکو بڼه بدله کړي. دا بدلون د قانون د پلي کولو مسؤليت پر کورنيو او د ټولني پر غړو اچوي. دا بدلون او د مسؤليت لېږد د دغه اټکل شوي چلند په داخلي او کورني کولو سره، د وخت په تيريدو د دغو محدوديتونو د عادي کېدو خطر رامنځ ته کوي.^{۲۸}

په دغسې شرايطو کې ليدل کېدای شي چې، د دې قانون خپل سري تطبيق به د دې لامل شي چې، زياتره افغانان د دې قانون له حکمونو سره سم، خپل او د خپلې کورني شخصي او مسلکي چلند خپله تنظيم او برابر کړي.

^{۲۷} سرچينه: <https://mopvpe.gov.af/sites/default/files/۲۰۲۲-۰۸/%D۸%AD%D۸%AC%D۸%AV%D۸%A۸.pdf>

^{۲۸} د اکتوبر له ۱۳ څخه تر ۲۳ پورې، د ملگرو ملتونو د ښځو ادارې، کېوالی-نړيوال سازمان او يوناما په ټول افغانستان کې حضورې او آنلاين گروپي مشورې او همدارنگه د ټيليفون له لارې مرکې ترسره کړې، چې په ۳۴ ولايتونو کې^{۲۸} ۷۷۴ مېرمنو او همدارنگه په ۱۲ ولايتونو کې ۷۶ نارينه وو پکې گډون کړی و. ځواب ويونکي د سمبل جوړولو لپاره د يوې هدفي، ځنځيري کړنلارې له لارې غوره شوي وو څو امنيتي خطرونه کم شي او په حساسو مسايلو باندې ازاد بحثونه وشي.^{۲۸} دې بحثونو د ياد قانون د پلي کولو، تنفيذ او اغيزو اړوند موضوعات څېړلي وو، چې د ۲۰۲۴ کال د اگسټ په ۲۱ نېټه خپاره شول. د نورو درې ريعوارو مشورو برعکس، دا تقريباً په ځانگړي ډول د کمي او کيفي ميتودونو د ترکيب پرځای په ژورو کيفي بحثونو تمرکز کوي.

د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون اغېزې

پر بشري چارو اغېزې

د بشردوستانه او اساسي بشري اړتیاوو د مرستې په رسولو کې د افغان ښځو گډون له دې وړاندې د ۲۰۲۲ کال د ډسمبر په میاشت کې د واکمنو چارواکو لخوا د ملي او نړیوالو غیر دولتي مؤسسو (انجواگانو) د افغان ښځینه کارکوونکو پر کار کولو بندیز له کبله اغېزمن شوی، چې دا بندیز وروسته د ۲۰۲۳ کال په اپریل کې د ملگرو ملتونو افغان ښځینه کارکوونکو ته وغځول شو. لکه څنګه چې په نورو راپورونو کې هم روښانه شوې، د دې محدودیتونو لپاره حل لارې د محلي جوړښتونو او ترتیبونو له لارې په ګوته شوي چې له مخې یې افغان مېرمنو وکولی شول خپل کار ته دوام ورکړي او یا دا چې محدودیتونه د تل لپاره په جدي توګه پلي نه شول.

د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون له خپرېدو وروسته، د بشري مرستو په چارو کې د جنسیت او بشري مرستو ته د لاسرسي کاري ډلو هڅه وکړه چې پوه شي آیا دغه قانون د افغان ښځو پر وړتیا نور اغېز کړی چې د بشري یا بنسټیزو انساني اړتیاوو په چارو کې خپلو فعالیتونو ته دوام ورکړي، او آیا دوی له نویو او ځانګړو بندیزونو او خنډونو لکه له محرم پرته د موټر چلوونکو لخوا نه وړلو یا د محتسبینو لخوا د پراخو تعزیري واکونو، سره مخامخ شوي دي.

د «جنسیت په بشردوستانه فعالیتونو کې» او «بشردوستانه لاسرسي» کاري ډلې په ملي او نړیوالو غیر دولتي مؤسسو کې د افغان ښځو پر کار کولو د ۲۰۲۲ کال د ډسمبر میاشتې بندیز راهیسې عملياتي بهیرونه تعقیب او څارلي دي. د ۲۰۲۴ کال د سپټمبر او ډسمبر سروې ګانو کې د دې قانون د اغېزو په اړه نورې پوښتنې هم شاملې شوي دي. د سروې ګانو ترمینځ د معلوماتو پرتلې د فرمانونو په پلي کولو کې عمومي زیاتوالی ښوولی دی، لکه د محرم اړتیا، چې په بشردوستانه مرستو او چارو کې یې د افغان مېرمنو په خوندي، مانا لرونکي او هر اړخیز ګډون او د کار وړتیا باندې منفي اغېزه کړې ده:

- ۵۴ سلنه ځواب ورکونکو سازمانونو د ډسمبر ۲۰۲۴ کال په سروې کې یادونه کړې چې د تګ را تګ او لباس اغوستلو څرنګوالي په اړه د دوی د کارکوونکو اندېښنې زیاتې شوې دي، چې د سپټمبر ۲۰۲۴ کال د سروې څخه ۱۸ سلنه زیاتوالی ښيي.
- ۴۶ سلنه ځواب ورکونکو سازمانونو چې د ۲۰۲۴ کال په ډسمبر کې سروې شوي، راپور ورکړی چې افغان مېرمنې نور نه شي کولی دفترونو ته لارې شي، چې د ۲۰۲۴ کال د سپټمبر د سروې په پرتله ۲۵ سلنه زیاتوالی ښيي.
- ۴۳ سلنه ځواب ورکونکو سازمانونو د ډسمبر په سروې کې راپور ورکړی چې مېرمنې نور نه شي کولی ساحوي موقعیتونو یا ساحو ته لارې شي، چې دا د سپټمبر ۲۰۲۴ کال د سروې په پرتله ۲۰ سلنه زیاتوالی ښيي.
- ۴۶ سلنه ځواب ورکونکو سازمانونو د ۲۰۲۴ کال ډسمبر په سروې کې راپور ورکړی چې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر کارکوونکي د دې قانون د رعایت څخه د ډاډ ترلاسه کولو په موخه د دوی له دفترونو څخه لیدنه کړې.
- ۴۹ سلنه ګډونوالو د ۲۰۲۴ کال ډسمبر په سروې کې ویلي چې دوی نور نه شي کولی له افغان مېرمنو سره غونډې ونیسي.
- ۲۶ سلنه ځواب ورکونکو د ۲۰۲۴ کال ډسمبر په سروې کې ویلي چې ځینې وختونه یې د نارینه وو او ځایي ټولنو لخوا ځورونې تجربه کړي، او ځایي ټولني په خپله قانون پلي کونکې ګرځیدلي، چې د سپټمبر د سروې په پرتله ۱۰ سلنه زیاتوالی ښيي.
- ۶۰ سلنه ګډونوالو د ۲۰۲۴ کال ډسمبر په سروې کې ویلي چې دوی نور نه شي کولای د بشردوستانه فعالیتونو پر مهال د خلکو انځورونو اخیستلو لپاره د دوی رضایت تر لاسه کړي.

پر بیلابیلو سکتورونو د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون ټولنیزې-اقتصادي اغېزې

یوناما مشاهده کړې چې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون تطبیق پر افغان وگړو، ټولنو او هېواد باندې مستقیمې او غیر مستقیمې اقتصادي او ټولنیزې اغېزې لري.

د مستقیمو اغېزو په بیلگو کې د دې قانون خلاف د کاروباري فعالیتونو ځنډول یا محدودول لکه، د نایانو لخوا د دوی د اصولو خلاف ږیرو او وینستانو جوړول او یا د موټر چلوونکو لخوا له دې وروسته له محرم پرته د ښځو لېږدول، شامل دي. د راپورونو له مخې د ښځو په مشرۍ د منځنۍ او کوچنۍ کچې تشبثات او کاروبارونه، د ښځینه کارکوونکو د کار کولو ممنوعیت او له محتسبینو سره د خبرو اترو مخنیوي پرېکړو له کبله د بندیدو له دوامداره خطر سره مخ دي.

یوناما لیدلې چې غیر مستقیمې اغېزې پر هغو خلکو دي، چې راپور ورکوي دوی له خپلو کورونو نه د وتلو څخه ویره لري او نور په محلي اقتصاد کې برخه نه اخلي، او یا پر هغو خلکو دي چې د اقتصادي امکاناتو په درلودلو سره هېواد پرېږدي یا د کورنۍ غړي بهر ته لیري ځکه چې دوی ښايي د محتسبینو لخوا توقیف یا وځورول شي. د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون اغېزې د ۲۰۲۲ کال د مارچ میاشتې د شپږم ټولګي څخه پورته د نجونو د زده کړې بندیز ټولنیزه-اقتصادي اغېزه نوره هم زیاتوي. یوناما له ډیری افغان کورنیو راپورونه ترلاسه کړي چې خپلې لوبې د نجونو پر زده کړو د بندیز له امله بهر ته د زده کړو لپاره لیري. دا په بالقوه توګه د مالي سرچینو د پام وړ بهرنی جریان ښودنه کوي چې ممکن په بل ډول په افغانستان کې مصرف کېدای شي. د یوناما سره شریک شوی مثال په هرات کې د ۵۰۰ سوداګرو دی، چې هر یو یې په میاشت کې له ۱۰۰۰۰ څخه تر ۱۵۰۰۰ ډالرو خپلو کورنیو ته چې له افغانستان څخه بهر ژوند کوي لیري، چې هلته د دوی لوبې له شپږم ټولګي څخه پورته زده کړې ترلاسه کوي، او په پایله کې یې دا د پام وړ بیسې او لګښتونه له محلي اقتصاد سره مرسته نه کوي.

د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون د تطبیق مستقیمې او غیر مستقیمې اغېزې ښايي په لنډ او اوږد مهال کې دوه برابره زیاتې شي. د بیلګې په توګه، د نړیوال بانک د محاسبې پر بنسټ له شپږم ټولګي پورته د نجونو پر زده کړو لګول شوی بندیز به هر کال د افغانستان اقتصاد ته ۱.۴ میلیارده ډالره زیان واړوي.^{۲۹} دا زیان به احتمالاً د اقتصادي فعالیتونو په کمېدو سره، په یو لړ خدمتونو باندې د لګول شویو بندیزونو له کبله پر اقتصادي نظام ژوره اغېزه ولري.

همدارنګه یوناما د افغان او نړیوالو سوداګریزو سکتورونو څخه داسې راپورونه هم ترلاسه کړي چې په افغانستان کې په بیلابیلو سکتورونو کې د پانګونې د احتمالي زیان یا زړه نا زړه کیدو په اړه دي. په افغانستان کې د بالقوه پانګوالو په اړه معلومات ترلاسه شوي دي چې له پروژو پلي کولو څخه ډډه کوي ځکه دوی فکر کوي چې اقتصاد ښايي د دې قانون د منفي اقتصادي اغېزو له امله د دوی پانګونې پایداره ونشي ساتلی، د دوی سوداګرۍ ښايي د ترسره کیدو وړ نه وي (د بیلګې په توګه، هغه پروژې چې په ښځینه کارګرانو تکیه کوي)، یا د نورمونو لاندې د پانګونې اعتباري خطر چې اکثره نړیواله ټولنه او پیرودونکي یې نه مني. یوناما ته داسې راپورونه هم رارسېدلې چې د واکمنو چارواکو لخوا د قوانینو خپل سري تدوین او پلي کول، چې دا قانون یې هم یوه بېلګه ده، په افغانستان کې د سیاسي خطر او سوداګریزې ناڅرګندتیا اوسني چاپیریال په رامنځته کولو کې مرسته کړې.

تر اوسه پورې دا ارزونه نه ده شوې، چې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون تطبیق د افغانستان په لوی اقتصاد څه ډول اغېزه کړې، خو لاندې څېښې عمومي ارزونې دي چې دا قانون څه ډول په افغانستان کې د کوچني اقتصاد په ځانګړو سکتورونو اغېزه کوي.

^{۲۹} نړیوال بانک د ۲۰۲۴ کال په سپټمبر کې د پالیسي څېړنې راپور خپور کړ چې په کې موجوده ارقام د دې لپاره کارول شوي خو د نجونو په زده کړو باندې د لګول شوي بندیز اقتصادي لګښت د نور سنجش لپاره زده کړو ته د سربو او مېرمنو راستنېدل تخمین کړي. په دې راپور کې راغلي چې دا بندیز به هر کال د افغانستان اقتصاد ته ۱.۴ میلیارده ډالره زیان واړوي، چې د دې قانون پر تطبیق سره ښايي دغه لګښت نور هم زیات شي. وګورئ: رفیع الدین نجم، هري انتوني پاتریانس، او راجا بنتاویټ کټن، "په افغانستان کې د ښځو ناسمه زده کړه: له زیات مزد څخه تر اقتصادي زیانونو پورې"، نړیوال بانک ګروپ، سپټمبر ۲۰۲۴.

پر روغتیایي سکتور اغېزې

روغتیایي او نورو عامه خدمتونو ته د مېرمنو لاسرسی، چې د مخکینیو فرمانونو او پرېکړو له مخې له وړاندې هم خورا محدود و، د دې قانون له امله نور هم اغېزمن شوی دی. د دې قانون ۲۰ (۵) ماده موټر چلوونکو ته لارښوونه کوي چې، له محرم پرته مېرمنو له وړلو څخه ډډه وکړي، چې له امله یې میرمنې تر لنډ واټن پورې سفر هم یوازې نه شي کولی. یوناما یو لړ داسې شواهد مستند کړي چې، د روغتیایي مرکزونو او کلینیکونو په ګډون، موټر چلوونکو له محرم پرته مېرمنو د وړلو راولړو څخه ډډه کړې ده.

د بیلګې په توګه، د کندهار په ولایت کې د واکمنې ادارې د عامې روغتیا وزارت (د ۲۰۲۴ کال د سپتمبر په لومړۍ نېټه) داسې یو مکتوب صادر کړی چې د دولتي روغتیایي مرکزونو بشپړه کارکوونکو ته لارښوونه کوي چې په روغتون کې د کار ته راتللو او بېرته کور ته تللو پر مهال باید محرم ورسره وي. ځینو بشپړه روغتیایي کارکوونکو یوناما ته معلومات ورکړي چې دوی د محرم نه درلودلو له وجې خپل کار ته په دوام ورکولو کې له ستونزو سره مخ دي. همدارنګه په هلمند کې هم د یوې غیر دولتي مؤسسې لخوا چلېدونکي روغتیایي مرکز ته هم ورته مکتوب صادر شوی دی؛ په دغه مکتوب کې یو بل اضافي حکم هم شوی دی، چې بشپړه ناروغانې باید روغتیایي مرکز ته د راتللو پر مهال محرم له ځانه سره ولري. ورته راپورونه د غور او کندهار ولایتونو له ځینو سیمو څخه رارسېدلي، چېرې چې بشپړه ناروغانې اړې دي روغتیایي مرکزونو ته د مراجعې پر مهال محرم له ځانه سره ولري.

د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون د روغتیایي خدمتونو وړاندې کوونکو په کار کې مداخله کړې، ځکه چې محتسبین د روغتونونو او روغتیایي مرکزونو څخه منظمې لیدنې کتنې کوي خو د دې قانون د تطبیق او رعایت بهیر وڅاري لکه، د نارینه وو د وینښتانو برابرولو طریقه او د ږیرې اوږدول یا پرېښودل، د حجاب رعایتول، او د نارینه وو او ښځو ترمنځ د کار ځای جلا والی. یوناما ځینې راپورونه ترلاسه کړي چې محتسبین په منظم ډول د بشپړه روغتیایي کارکوونکو څخه پوښتنې کوي. یوناما لیدلې چې دا اقدامات د روغتیایي مرکزونو او د هغو پر کارکوونکو باندې بار او فشار نور هم زیاتوي، چې خلکو او په ځانګړې توګه مېرمنو ته یې د روغتیایي خدمتونو وړاندې کول ستونزمن کړي دي.

پر تعلیمي سکتور اغېزې – محتسبین د نجونو پر زده کړو د بندیزونو دا قانون تطبیقوي

تعلیمي سکتور د ۲۰۲۱ کال د سپتمبر میاشتې راهیسې د لګول شویو یو لړ بندیزونو او همدارنګه د مدرسو د زیاتوالي له کبله د پام وړ اغېزمن شوی دی. واکمنو چارواکو په رسمي ډول بندیزونه، پرته له دې چې د بندیزونو د لرې کولو لپاره روښانه شرایط یا ټاکلی وخت ورکړي، د "امر ثاني" په توګه وړاندې کړي دي. د ۲۰۲۲ کال د ډسمبر په ۲۰ نېټه، د واکمنې ډلې لورپور زده کړو وزارت یو فرمان صادر کړ چې له مخې یې په لوړو زده کړو کې د ښځو ګډون تر بلې خبرتیا پورې وځنډېد. د ۲۰۲۲ کال د مارچ په ۲۳ نېټه، د واکمنې ډلې پوهنې وزارت یو بل فرمان صادر کړ چې له مخې یې له شپږم ټولګي څخه پورته د ټولو نجونو زده کړې وځنډول شوې (د ۲۰۲۱ کال د سپتمبر میاشتې راهیسې له شپږم ټولګي څخه پورته د نجونو ښوونځیو تړلو ته رسمي بڼه ورکړل شوه). د ۲۰۲۴ کال د ډسمبر په ۲ نېټه ښځې طبي او نیمه مسلکي موسسو ته له تګ څخه منع شوې.

د واکمنې ډلې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر ریاست کارکوونکي، د مدرسو په ګډون، له تعلیمي مؤسسو څخه منظمې لیدنې کتنې کوي خو د دغو فرمانونو او د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون د رعایت او تطبیق بهیر له نږدې وڅاري.

یوناما ښوونځیو ته د امر بالمعروف او نهی عن المنکر د محتسبینو په مکرر ډول د تګ راتګ په اړه ګڼ شمېر راپورونه ترلاسه کړي چې د زده کړې چاپیریال ګډوډوي او د محصلینو، ښوونکو او کارکوونکو مورال ته زیان رسوي.

یوناما داسې راپورونه ترلاسه کړي چې محتسبین د لیدنو پر مهال نارینه ښوونکو ته لارښوونه کوي چې ظاهري شکل (لکه د قبضې په اندازه د ږیرې اوږدول، سنتي جامې او وینښتانو جوړول) د دې قانون سره سم برابر کړي او بشپړه ښوونکو ته لارښوونه کوي چې مناسب حجاب واغوندي. همدارنګه داسې راپورونه هم ورکول شوي چې محتسبین له شپږم ټولګي پورته نجونو بندیز رعایت او تطبیق، په ښوونځیو کې د زیات عمر لرونکې نجونې او د ښځینه او نارینه ښوونکو او کارکوونکو

د کار ځایونو جلاوالی څاري. یوناما ته دا هم څرگنده شوې چې دا قانون په ځینو مواردو کې په خپل سري توګه تطبیق شوی دی، د بیلګې په توګه یو وخت په بنوونځیو کې نجونو ته لارښوونه وشوه چې دست کشې واچوې (چې دا د دې قانون له مخې کوم شرط نه ده).

د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون، حنفي فقهه د نیکی او بدۍ د تعریفولو لپاره د تفسیر د اصلي سرچینې په توګه ټاکي او هغه خپروني، سمبولونه، دودونه او جشنونه بندوي چې غیر اسلامي ګڼل کېږي. د واکمنې ډلې د پوهنې وزیر د سپتمبر په ۹ نېټه خپلو ولایتي ریاستونو ته لارښوونه وکړه چې هغه کتابونه له تعلیمي مؤسسو او مرکزونو څخه لیرې کړي کوم چې له حنفي فقهې سره په ټکر کې وي. داسې موارد هم مستند شوي دي چې د واکمنې ادارې د اطلاعاتو او کلتور ریاستونو خپرندویو ټولنو او مرکزونو ته لارښوونه کړې چې منع شوي کتابونه چاپ او ونه پلوري. په دغو کتابونو کې د سلفي او شیعه عقایدو، سیاسي، د پښتون ژغورنې غورځنګ، ځینې ناولونه او د هنرونو او شعرونو کتابونه شامل دي. داسې راپورونه ترلاسه شوي چې د واکمنې ډلې د اطلاعاتو او کلتور ریاستونو په کتابتونونو او کتاب پلورنځیو کې منع شوي کتابونه په مکرر ډول ضبط او نیولي دي.

د بنځو پر کاروبارونو اغېزې

افغانستان لپاره د ملګرو ملتونو پراختیایي پروګرام د ۲۰۲۴ کال په نومبر میاشت کې په ټول هېواد کې د ۶۱۰ ورو، کوچنیو او منځنیو متشبثینو یوه سروې ترسره کړې، څو معلومات ترلاسه کړي چې دا قانون پر کاروبارونو، په تېره بیا د بنځو پر کاروبارونو څه ډول اغېزه کوي. ۲۰ دا سروې د افغانستان په اتو زونونو کې په ۲۹ ولایتونو کې ترسره شوې، چې ۸۳ سلنه ګډونوال یې بنځینه کاروباریانې او ۱۷ سلنه یې نارینه کاروباریان وو او ۷۴ سلنه کاروبارونو کې یوازې بنځو کار کاوه (چې بنځینه کاروبار چلوونکې هم پکې شاملې دي). د کاروبار چلوونکو په مینځ کې د دې قانون په اړه پوهاوی لوړ و، چې ۷۱ سلنو یې پوهاوی درلود او یوازې ۱۹ سلنه ګډونوالو وویل چې یوازې د قانون د سرغړونو یا ناوړه استفادې په اړه د شکایت پروسې په اړه خبر دي.

دېرش سلنه کاروبار لرونکو ویلي چې محتسبینو د دې قانون د تطبیق بهیر د څارنې په موخه د دوی له کاروبارونو څخه لیدنه کړې، دوی دا هم ویل چې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر محتسبینو د مېرمنو لباس اغوستلو محدودیتونو باندې ډېر ټینګار درلود. د بنځو د لباس اصولو د رعایت او ظاهري بڼې سرپرته، چارواکو د بنځو او سړیو د کارځای جلاوالی او آیا دا چې د مراجعینو او خدماتو وړاندې کوونکو لپاره د جنسیتي پلوه جلا ځایونه او کړنې ترسره کېږي، له نږدې څارلې دي. د نارینه وو ظاهري بڼه هم څارل کېده، پدې کې نارینه وو ته د ریرې د نه خړیلو لارښوونې شوي. او محتسبینو لارښوونې کړي چې لمونځونه په منظم ډول ادا وکړي او د موسیقۍ له اوریدو ډډه وکړي.

نږدې نیمایي ټولو سوداګرو (۴۹ سلنه) راپور ورکړی چې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون د دوی د سوداګرۍ لپاره د بازارموندنې فرصتونه محدود کړي دي. دا له دې سره نږدې تړاو لري چې بنځې نه شي کولی د کار اړوند سفر وکړي (۳۵ سلنه) او د سوداګرۍ لګښتونه ډیر شوي دي، د بیلګې په ډول د محرم اړتیاوو له امله د بنځو د سفر لګښتونه (۱۸ سلنه) لوړ شوي دي. پنځه څلوېښت سلنه (۴۵ سلنه) ځواب ویونکو مالي تمویل ته لاسرسی هم د پام وړ اغېز کونکي په توګه ثبت کړی، او داسې بریښي چې مالي تمویلونکي د دې قانون له امله د بنځو په مشرۍ کاروبارونو ته د پیسو پور ورکولو ته زړه نه ښه کوي. په ټولیزه توګه، له څلورمې برخې څخه زیاتو کاروباریانو راپور ورکړی چې د دې قانون له امله د پیروونکو/مراجعینو او عرضه کوونکو لخوا د زیات شوي تبعیض سره مخ شوي، او پنځه څلوېښت سلنه (۴۵ سلنه) یې اټکل کوي چې د دې قانون تطبیق په پایله کې د دوی عواید کم شوي دي.

سرپرته پر دې چې واکمن چارواکي په دوامداره توګه د بنځو پر مشرۍ کاروبارونو د ملاتړ خبره کوي، خو لیدل شوي چې دوی هر وخت داسې نه دي کړي. د بیلګې په توګه، د ۲۰۲۴ کال د اکتوبر له ۱۵ څخه تر ۱۷ نېټې پورې په خوست ولایت او د ۲۰۲۵ کال د جنورۍ له ۴ څخه تر ۶ نېټې پورې په کندهار ولایت کې بنځینه پلورونکې او لیدونکې په یو ملي نندارتون

۲۰ د ملګرو ملتونو د پراختیایي پروګرام (UNDP) لنډ داخلي تحلیلي یادښت چې د افغانستان له اتو سیمو څخه په ۲۹ ولایتونو کې د یوې سروې پر بنسټ چمتو شوی (جنوري ۲۰۲۵).

کې له گډون څخه منع شوي دي. د بنځينه متشبثينو او کاروباريانو توليداتو ته اجازه ورکړل شوې وه چې يوازې د نارينه وو لخوا نندارې ته کېښودل شي. په عمومي توگه د بنځينه وو بازارونه يوازې د بنځو لخوا کتل کېدای شي، چې دا چاره د بنځينه کاروبارونو پېرودونکي او مراجعين محدودوي.

همدارنگه يوناما د محرم درلودلو شرط په تړاو يو لړ راپورونه ترلاسه کړي چې دا کار د مېرمنو آزاد تگ راتگ محدودوي او د کاروبار په گډون، په عامه ژوند کې د بنځو لپاره مالي او لوژستيکي خنډونه رامنځته کوي. د دې قانون د اغېزو په اړه په نورو راپورونو کې راغلي چې بنځې د لگول شويو بنديزونو له کبله کار ته له تللو څخه منع کېږي، يا نه غواړي چې کار ته لاړې شي او يا دا چې غواړي خپل کار پرېږدي. په نورو راپور شويو اغېزو کې د مراجعينو او پېرودونکو له لاسه ورکول او د بنځو او سړيو د کار ځای جلا کولو لپاره د کاروبار د بيا تنظيمولو اړتيا شامل دي.

پراخې ټولنيزې اقتصادي اغېزې – نايان، عکاسان، خياطان، د ودونو تالارونه او تفريحي ځايونه

د سړيو لپاره د قبضې په اندازه ږيره پرېښودلو [۲۲ (۱۸) ماده] او د غير شرعي ويښتانو نه جوړولو [۲۲ (۱۹) ماده] شرط اوس د امر بالمعروف او نهی عن المنکر په قانون کې بيان شوی دی. نايان په منظم ډول خپلو مراجعينو ته د ږيرې جوړولو، خريپلو او غير شرعي ويښتانو جوړولو او خلک د دې لپاره چې سيرت او صورت يې غير شرعي وو، مجازات شوي دي. په دغو مجازاتو کې خپل سړې نيونې او له څو ساعتونو څخه تر څو ورځو پورې توقيف، سپکاوی، د دوکان بندول او جريمې شاملې دي. نايانو يوناما ته راپور ورکړی چې د دې قانون له خپرېدو راهيسې د دغو اقداماتو د خورا دوامداره او سخت تطبيق له کبله يې عوايد کم شوي دي.

د موسيقۍ اورېدلو او ژونديو موجوداتو د انځورونو خپرولو څخه د منعي جدي تطبيق هم ليدل شوی، چې پر بيلابيلو مسلکي اشخاصو لکه انځورگرانو او وډيو جوړونکو، سندرغاړو او هنرمندانو باندې يې منفي اغېزه کړې ده. د ودونو خوشالی هم د ودونو تالارونو د مديرانو، عکاسانو، سندرغاړو يا گډونوالو د نيولو له کبله په منظمه او دوامداره توگه گډوډې شوې دي. په ځينو مواردو کې، د ماشومانو د لوبو سامانونو او د ژونديو موجوداتو انځورونو درلودونکو نورو اجناسو (لکه کتابونو، تبليغاتي او معلوماتي موادو، پوسترونو) پلورونکو او توليدوونکو ته د واکمنې ډلې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر رياستونو لخوا لارښوونه شوې چې خپل فعاليتونه ودروي، او يا د محتسبينو لخوا د دوی سوداگريز مالونه ضبط او تخریب شوي، چې دا کار د کاروبارونو د له منځه تللو يا په سوداگريزو فعاليتونو کې د ځنډ او خنډ رامنځته کېدو لامل شوی دی. د ټولني د اصلاح لپاره د واکمنو چارواکو د امر بالمعروف او نهی عن المنکر د ماموريت د يوې برخې په توگه او د دی قانون له خپرېدو دمخه، واکمنو چارواکو داسې لارښوونې خپرې کړې وې چې موخه يې د نارينه وو او بنځو د گډون کمول وو. د نارينه وو او بنځو گډون په ښکاره ډول د بنځو لپاره د څو محدوديتونو لامل په توگه ياد شوی و، لکه د بنځو لپاره د پارکونو، جمنازيومونو او عمومي حمامونو د کارولو منع، او د ځينو هغو سوداگريو تړل چې مشري يې بنځو کوله.

دغه حکمونه چې د افرادو ترمنځ اړيکې تنظيموي اوس په دې قانون کې په روښانه توگه ياد شوي دي لکه، د مخالف جنس غير محرمو لويانو د يو بل ليدلو بنديز [۱۳ (۷) ماده]. دا حکمونه په عمل کې د نارينه وو او بنځو ترمنځ د جلا دفتري ځايونو او بازارونو غوښتنه کوي، چې دا کار د نويو پيل شويو سوداگريو پر وړاندې لگښتونه او نورې عملياتي ننګونې راولاړوي.

د بيلگې په توگه، يوناما ته د ځينو مواردو راپور ورکړل شوی چې د واکمنې ډلې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر رياست نارينه خياطان د بنځو لباس اندازې اخیستلو او لباس جوړولو څخه منع کوي. همدارنگه بنځې چې د ماشومانو او کورنۍ لومړنۍ پالونکې دي او کورنۍ په گډه پارکونو ته تلل غواړي؛ پارکونو ته پر تللو بنديز هم په دغو ځايونو کې گڼه گڼه راکمه کړې ده. د پارکونو مسؤلينو او پارکونو سره نږدې کاروباريانو له دې کبله د دوی په عوايدو کې د کموالی راپور ورکړی دی.

همدارنگه د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون کې هغه تدابیر، چې غوره کاروباري فعالیتونه تنظیموي لکه؛ د بیو لورولو په موخه د احتکار، درغلی، ناسمو معلوماتو ورکول او دوکه منع کول [۱۸ (۴) ماده] او په صراحت سره د انسان د بدن غړو پلور منع ګرځول، هم شامل دي [۱۸ (۷) ماده].^{۳۱}

د ښځو او نجونو پر وضعیت اغېزې: د ملګرو ملتونو د ښځو د درې میاشتني سروې ګانو مشاهدې

د ۲۰۲۲ کال د اګست راهیسې، د ملګرو ملتونو د ښځو دفتر، د کډوالۍ نړیوال سازمان او یوناما درې میاشتني سلا مشورې^{۳۲} ترسره کړې دي، خو پر مېرمنو او سړیو د واکمنو چارواکو د جنډر پالیسیو اغېزو په هکله د ټول هېواد په کچه معلومات راټول کړي. د ۲۰۲۴ کال د اکتوبر میاشتې په سلا مشورو کې تر سترګو شوي چې د دې قانون تطبیق د مېرمنو او نجونو ورځنی ژوند او فعالیتونه نور هم محدود کړي دي. په دې سلا مشورو کې دا هم لیدل شوي چې د محتسبینو لخوا د عامه پوهاوي جدي هڅې د دې قانون په سخت پلي کیدو بدلې شوې دي. که څه هم د سیمو په کچه توپیر لیدل شوی، خو ترلاسه شوي معلومات د محدودیت په تطبیق کې یو شان زیاتوالی ښيي لکه، د معلوماتو راټولولو دوه دورو (د ۲۰۲۴ کال د اګست او اکتوبر/نومبر) ترمنځ موده په ډاګه کوي، هغو سیمو ته چې په تاریخي توګه د ښځو حقونو او په ټولنیز ژوند کې د ګډون لپاره ډیر پرمختللي چاپیریالونه لري، اوس داسې ښکاري د مېرمنو ورتګ مخ په کمېدو دی. د یادونې وړ ده چې د دې قانون له امله اغېزمن شوي خدمتونه د دې قانون له تطبیق مخکې هم په غیر منظمه توګه ویشل شوي وو، چې د تطبیق په برخه کې د غیر منظمو او متفاوتو راپورونو ورکولو لامل شوي دي. په مشورو کې لیدل شوي چې عامه ځایونو ته د لاسرسي په اړه د محدودیتونو ټولیز راپورونه له ۳۸ سلنې څخه تر ۷۶ سلنې پورې زیاتوالی په ګوته کوي، په داسې حال کې چې له شپږم ټولګي څخه پورته د نجونو پر زده کړو د محدودیتونو سلنه له ۷۹ څخه ۹۸ ته لوړه شوې ده. د "مناسب حجاب" اغوستلو پلي کول له ۱۳ سلنې څخه ۷۰ سلنې ته لوړ شوي دي. د قانون پلي کولو هڅې او محدودیتونو زیاتوالی تر ډېره په لویدیځ، مرکزي لورو شمالي او شمال ختیځو سیمو کې محسوس شوی، چې دا په دغو سیمو کې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر وزارت د لومړنیو هڅو سره سمون لري. عامه ځایونو ته د لاسرسي محدودیتونه د نورو سیمو په پرتله په لویدیځ کې (۷۹ سلنه)، مرکزي کې (۷۸ سلنه)، او سویل ختیځ کې (۷۵ سلنه) د نورو په پرتله تر ټولو لوړ وو. د سیمو په کچه، په شمال ختیځه سیمه کې د ټیلیفوني سروې د ښځینه ځواب ویونکو نږدې نیمایي (۴۴ فیصده) یې راپور ورکړی چې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون د دوی په کاري فرصتونو منفي اغېزه کړې، په دې مانا چې دوی نور نه شي کولی د دندې په لټه کې شي. په سویلي زون کې د هغو ښځو نسبت تر ټولو ټیټ (۲۶ سلنه) و چې ویلي یې دي، نور نشي کولی د دندې فرصتونه ومومي. په دې زون کې د مرکه شویو مېرمنو دوه څلویښت سلنې راپور ورکړی چې د درې میاشتنيو مشورو د یوې برخې په توګه د ترسره شویو ځانګړو ګروپي بحثونو سره سره، هیڅ بدلون نه دی راغلی، دا په ډاګه کوي چې ښايي په دې نه بدلېدونکي زون کې د مېرمنو لپاره د کار پیدا کولو محدود فرصتونه او د حجاب رعایتولو او محرم درلودلو شرطونو له وړاندې شتون درلود.

پر رسنیو د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون اغېزې

د ۲۰۲۱ کال په اګست کې واک ته د طالبانو له رسېدو وروسته د واکمنې ډلې امر بالمعروف او نهی عن المنکر وزارت رسنیو ته لارښوونه وکړه چې هغه فلمونه او سریالونه دې نه خپروي، چې بهرنی کلتور دودوي او یا داسې طنز او ټوکې پکې وي چې ګناه ګڼل کېږي. دا حکم ښځې په فلمونو کې له کار کولو څخه منع کوي او د رسنیو ښځینه کارکوونکي په دې مکلفي ګرځوي چې حجاب واغوندي او نارینه د خپلو بدنونو له ښکاره کولو څخه هم منع کوي. همدارنگه هغه فلمونه منع کوي چې د شریعت اصولو او افغاني ارزښتونو سره په ټکر کې وي. د واکمنې ډلې د اطلاعاتو او کلتور ریاستونو له

^{۳۱} د واکمنو چارواکو د عدلي وزارت د ۲۰۲۴ کال د ډسمبر په ۲۵ نېټه د طالبانو د مشر له منظوري او تائید وروسته د انساني قاچاق د مخنیوي په هکله یو فرمان خپور کړ. وګورئ: <https://x.com/MojAfghanistan/status/187178451465252674>

^{۳۲} د اکتوبر له ۱۳ څخه تر ۲۳ نېټې پورې، د ملګرو ملتونو د ښځو ادارې، کډوالۍ نړیوال سازمان او یوناما په ټول افغانستان کې حضورې او آنلاین ګروپي مشورې او همدارنگه د ټیلیفون له لارې سروې ترسره کړې، چې په ۳۴ ولایتونو کې ۷۷۴ مېرمنو او همدارنگه په ۱۲ ولایتونو کې ۷۶ نارینه وو ۳۲ پکې ګډون کړی و. ځواب ویونکي د سمبل جوړولو لپاره د یوې هدفي، د واورې توپ ګرڼلارې له لارې غوره شوي وو څو امنيتي خطرونه کم شي او په حساسو مسایلو باندې ازاد بحثونه وشي. ^{۳۳} دې بحثونو د یاد قانون د پلي کولو، تنفیذ او اغېزو اړوند موضوعات خپرلي وو، چې د ۲۰۲۴ کال د اګست په ۲۱ نېټه خپاره شول. د تېرو درې میاشتنيو مشورو برعکس، دا تقریبا په ځانګړي ډول د کمي او کيفي میتودونو د ترکیب برخای په ژورو کيفي بحثونو تمرکز کوي.

حقوقی ملپانه (ضمیمه)

د افغانستان واکمن چارواکي قوانین او فرمانونه څه ډول جوړوي

په داسې حال کې چې افغانستان، د مدني او سياسي حقونو نړيوال میثاق او د اقتصادي، ټولنيزو او کلتوري حقونو نړيوال میثاق په گډون، د بشري حقونو د اوو نړيوالو سندونو^{۳۸} غړيتوب لري او مکلف دی، چې په دې سندونو کې ذکر شوي حقونه خوندي او ترويج کړي، خو واکمنو چارواکو خپل دولتي مکلفیتونه د دوی له آنده د شریعت د تعریف په رڼا کې مشروط کړي دي.

اساسي قانون په ډیری هیوادونو کې د پریکړې کولو، قوانینو د تنفيذ، تطبیق او د قضاوت کولو واکونه روښانه کوي. په افغانستان کې د اساسي قانون نشتوالي هغه لاره مبهمه کړې ده چې په هغه کې قوانین او فرمانونه د واکمنو چارواکو لخوا جوړیږي. د خلکو د مشورې یا نظر ورکولو داسې رسمي میتودونه، چې د مقننه قوې لخوا برابرېدی شي، شتون نلري او همدارنګه د شکایتونو^{۳۹} یا مخالفت ثبتولو لپاره لږې شفافي او بې طرفه لارې شتون لري. د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون په مورد کې، لکه د نورو فرمانونو په څېر، د افغانستان خلکو او د واکمنو چارواکو د مشرتابه ځینو برخو ته له کومې مشورې پرته او د بحثونو د یوې خورا پټې او محرې پروسې وروسته، دا قانون وړاندې شوی دی.^{۴۰}

د واکمنې ډلې د عدلې وزیر د سپټمبر په ۱۲ نېټه یوه عمومي اعلامیه ورکړه او د دوی د تقنیني پروسې څخه د دفاع کولو سربیره یې څرګنده کړه چې، تقنیني کړنلاره د ۲۰۲۲ کال په اکتوبر کې د طالبانو د مشر لخوا د ورکړل شوي فرمان^{۴۱} او اسلامي شریعت پر بنسټ ترسره کېږي. د دغې اعلامیې پر بنسټ، د تقنیني پروسې پیل په انفرادي توګه د واکمنو چارواکو له یوې ادارې لکه، وزارت څخه کېږي او د علماوو، حقوقپوهانو او د اړوندې برخې له متخصصینو څخه جوړې شوې کمېټې په مرسته ترسره کېږي. د تقنیني سند مسوده له دې وروسته په عدلې وزارت کې د دیني عالمانو یوې کمیټې ته چې څېړنې ترسره کوي، د لایاتو څېړنو، تدقیق او کره کتنې لپاره لېږل کېږي څو باوري کړي چې د قرآن کریم، احادیثو او "د حنفي فقهي د باور وړ کتابونو" پر بنسټ دقیقې حوالې د هرې مادې بنسټ جوړوي. هر چیرې چې د تقنیني سند مسوده جوړیږي، باید د واکمنې ډلې عدلې وزارت د بیاکتنې له بهیر څخه تیره شي.

د تقنیني سندونو د وروستۍ بیاکتنې لپاره یو خپلواک کمیسیون – د واکمنو چارواکو د اتو غړو څخه جوړ کمیسیون چې مشري یې د واکمنې ډلې قاضي القضا، شیخ مولوي حکیم حقاني کوي او د سترې محکمې نور مسؤلین یې غړي دي – د طالبانو مشر ته د تصویب په موخه د حقوقي او قانوني سندونو د سپارلو مخکې د وروستۍ بیاکتنې واک لري.^{۴۲} د واکمنې ډلې د عدلې وزارت په اعلامیه کې خبرداری ورکړل شوی چې په رسنیو او عامو مجلسونو کې پر تقنیني اسنادو نیوکه کول

^{۳۸} هغه اووه د بشري حقونو تړونونه چې افغانستان یې غړی دی، په لاندې ډول دي:

- (۱) د اقتصادي، ټولنيزو او کلتوري حقونو نړيوال میثاق (۱۹۶۶)
- (۲) د مدني او سياسي حقونو نړيوال میثاق (۱۹۶۶)
- (۳) د شکنجې او نورو ظالمانه غیر انساني او له سپکاوي ډک چلند یا مجازاتو پر ضد کنوانسیون (۱۹۸۴)
a. د شکنجې پر وړاندې کنوانسیون اختیاري پروتوکول (۲۰۰۲)
- (۴) د بښخو پر وړاندې د هر ډول تبعیض د له منځه وړلو کنوانسیون (۱۹۷۹)
- (۵) د هر ډول نژادي تبعیض د له منځه وړلو نړيوال کنوانسیون (۱۹۶۵)
- (۶) د ماشوم د حقونو کنوانسیون (۱۹۸۹)
a. په وسلوالو جګړو کې د ماشومانو د ګډون په هکله د ماشوم د حقونو کنوانسیون اختیاري پروتوکول (۲۰۰۰)
b. د ماشومانو د خرڅلاو، د ماشومانو سره د لواطت او بجه بازي او د ماشوم د فحشا په هکله د ماشوم د حقونو کنوانسیون اختیاري پروتوکول (۲۰۰۰)
- (۷) د معلولينو د حقونو کنوانسیون (۲۰۰۶)

^{۳۹} په یاد ولری چې د واکمنو چارواکو د امر بالمعروف او نهی عن المنکر وزارت یوه دنده د اړیکو مرکز او یا د شکایتونو صندوقونو له لارې په لیکلې بڼه د واکمنو چارواکو په خلاف د شکایتونو اوریدل دي.

د یوناما/د بشري حقونو عالي کمیشن راپور "په افغانستان کې د واکمنو چارواکو اخلاقي څارنه: پر بشري حقونو یې اغېزې،" جولای ۲۰۲۴ وګورئ.

^{۴۰} د واکمنو چارواکو د امر بالمعروف او نهی عن المنکر ریاست او اقتصاد ریاست د اکتوبر په ۲۳ نېټه په فیض آباد کې د یوې غونډې پر مهال د ملګرو ملتونو ادارو، صندوقونو او پروګرامونو او د نړيوالو او کورنیو غیر دولتي مؤسسو (انجوانو) ګډونوالو ته وویل چې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون مسوده د ۲۰۲۳ کال د مارچ راهیسې د طالبانو مشر ته د تصویب لپاره لېږل شوې ده. د دې قانون د مسودې یو نقل ګډونوالو ته هم ورکړل شو.

^{۴۱} د ۲۰۲۲ کال د اکتوبر ۲۴ نېټې، ۹ ګڼه فرمان.

^{۴۲} د ۲۰۲۳ کال د می ۳۱ نېټې، ۴۳ ګڼه فرمان.

د منلو وړ نه دي او هغه کسان چې دا کار کوي، پر شريعت نيکه کوونکي گڼل کيږي او له قانوني چلند سره به مخ شي. په اعلاميه کې هغو خلکو ته د عدليې وزارت اړوند ادارو ته د مراجعې بلنه ورکړل شوې چې د واکمنۍ ډلې د تقنيني پروسو په اړه وضاحت غواړي.^{۴۳}

د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون جوړښت او محتوا

د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون څلورو فصلونو ته عمومي کتنه په لاندې ډول ده:

- سريزه د قانون موخې، اصطلاحات، د تطبيق ساحه او د امر بالمعروف او نهی عن المنکر وزارت د دې قانون د پلي کولو لپاره د ټاکل شوې اجرائيه مرجع په توگه روښانه کوي.
- په لومړي څپرکي کې د محتسب شرطونه او صفتونه، د محتسب او احتساب اړوند آداب او اړين حالتونه، د بشخو حجاب، د سرو د فزيکي بڼې (سیرت او صورت) شرطونه بيان شوي دي.
- په دويم څپرکي کې د فعاليتونو بيلابيلو برخو: رسنۍ او خپرونې، سوداگر، کسبگر او کروندگر؛ گرځندويي او تفريحي پارکونو، لېږدوونکو وسايطو او مسافر، عامه حمامونه، بيلابيل نشريات (چې ۲۶ يې ذکر شوي چې له زنا څخه پيل او د يتيمانو او مظلومانو سره په ناسم چلند پای ته رسېږي)؛ ذمي،^{۴۴} غير مسلم، ماشومان او دماغي معلوليت لرونکو خلکو په مينځ کې د محتسبينو مکلفيتونه بيانېږي.
- په دريم څپرکي کې هغه تعزيري سزاگانې بيان شوي لکه محاکمو ته د مجرم او سرغړوونکي وړپېژندل؛ او بندي کول چې محتسب يې تطبيقولی شي.
- په څلورم څپرکي کې متفرقه حکمونه بيان شوي او همدارنگه د محتسبينو د کړنو څارنه او د واکمنۍ ډلې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر وزارت لخوا د هغو کړنلارو او لارښوونو جوړول شامل دي، چې د طالبانو د مشر لخوا بايد تصويب شي.

^{۴۳} د واکمنۍ ډلې د عدليې وزارت بشپړه اعلاميه دلته لوستلی شي:

<https://moj.gov.af/dr/%D8%AV%D8%B9%D9%A4%D8%AV%D9%A5%DB%AC%D9%A7-%D9%AA%D8%B2%D8%AV%D8%B1%D8%AA-%D8%B9%D8%AF%D9%A4%DB%AC%D9%A7-%D8%AF%D8%B1%D8%AA%D8%AV%D8%B1%D9%A7-%D8%AV%D8%B2%D9%A6%D8%AV%D8%AF-%D8%AA%D9%A2%D9%A6%DB%AC%D9%A6%DB%AC-%D8%AA%D9%AA%D8%B4%D9%AA%D8%AD-%D8%B4%D8%AF%D9%A7>

^{۴۴} د هغو غير مسلمو لپاره يوه اصطلاح ده، چې د خانگرو مالياتو يا جزيې په ورکولو او د قانوني او حقوقي خونديتوب په درلودلو سره په يو اسلامي هېواد کې ژوند کوي.